

CÂNDIREA

ANUL II

No. 13

EXEMPLARUL
LEI 7.—

GÂNDIREA

EXEMPLARUL
LEI 7.—

REDACTOR: CEZAR PETRESCU
APARE LA 5 ȘI 20 ALE FIECĂREI LUNI
CORESPONDENȚA REDACȚIEI PE ADRESA:
CĂSUȚA POSTALĂ 170, BUCUREȘTI

PENTRU RECENZII ȘI ANUNȚAREA APARIȚIEI, DOMNII AUTORI ȘI CASELE DE EDITURĂ SUNT RUGATE A TRIMITE CÂTE DOUĂ EXEMPLARE. — MANUSCRISELE NEPUBLICATE SE ARD. CĂRȚILE ȘI MANUSCRISELE RUGĂM A FI ADRESATE REVISTEI ȘI NU PERSONAL.

LUNI, 5 FEBRUARIE 1923

CUPRINSUL

DRUMUL, CEI, BUN de *Pamfil*
Seicaru 157
CÂNTEC SAU RUGĂCIUNE de
Adrian Maniu 159
ZĂPADA de *Cezar Petrescu* 160
PASĂRE ALBĂ de *Nichifor Crainic* 165
CONTEMPLARE de *Mircea Gheorghiu* 166

CRONICI:

IDEI, OAMENI & FAPTE:

† IOAN URBAN JARNIK de *Nichifor Crainic* 167
S. S. R. 167

CRONICA LITERARĂ:

Al doilea roman al d-lui Rebreanu:
PĂDUREA SPÂNZURAȚILOR de
Ion Davie 168
DINAMOPOEZIA de *G. M. Ivanov* 170
SCRISORI FRANCEZE DE BEL-
GIA de *Roger Avermaete* 172

DRAMA ȘI TEATRUL:

ION BREZEANU ȘI «NĂPASTA»
LUI I. L. CARAGIAȚE de *Ioan*
Marin Sadoveanu 173

CRONICA MĂRUNTĂ 174

ILUSTRĂȚII: *Iser*: Nud, Balcic, Tătari (acuarelă), Tătari,
Cafenea în Stambul, Balcic, Studiu pentru familie de Tătari.

ABONAMENTE: 1 AN, 120 LEI; 6 LUNI, 60 LEI. EDIȚIE DE LUX, 250 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI ȘI
AUTORITĂȚI, 250 LEI ANUAL. ÎN STRĂINĂTATE: 250 LEI ANUAL. — INSERTII ȘI RECLAME SE
FAC LA ADMINISTRAȚIA REVISTEI ȘI LA TOATE AGENȚIILE DE PUBLICITATE

ADMINISTRAȚIA: BUCUREȘTI, STR. POVERNEI, 28

EXEMPLARUL
LEI 7.—

GÂNDIREA

EXEMPLARUL
LEI 7.—

GÂNDIREA

DRUMUL CEL BUN

DE

PAMFIL ȘEICARU

DEZORDINE și confuzie literară, iată ce a produs absența criticii în ultima vreme. Ușurința și capricioasa sburdălnicie a cronicarilor improvizați dela o zi la alta, au isbutit să rătăcească gustul publicului. În literatură, ca în acele grădini neîngrijite, rămase fără împrejmuiri și fără paznici, bălăriile au năpădit bieteles flori, sugând numai pentru ele udeala hrănitore din miezul pământului.

O carte frumoasă ar trebui să fie un prilej pentru o mai corectă orientare a cetitorului, nu pentru tămâierea fărnice a unui prieten. Treptat cu fiecare carte, criticul s'ar cuveni astfel să definească și linia de mișcare a spiritului unei literaturi. Se vorbește cu oarecare insistență despre o modernizare a scrisului, nume tinere defilează în paginile revistelor, se răsfață adesea în vitrinele librăriilor, și așa, cu încetul, amăgirea își face drum. Cartea dispare. În locul ei apare tipăritura. Cea dintâiu *avea* sprijinul criticii, a doua, *are* sprijinul reclamei. Deci nimic mai firesc decât înfrângerea cărții de către maculatură.

Din lipsa unei orientări critice, din lipsa unei pasiuni critice dusă chiar până la fanatismul de odioasă, exagerat dar onest, generația cea nouă de cetitori nu are contactul cu literatura cea bună. Iar publicul vechiu cetitor nedepins încă cu proaspetele boscării literare, nedumerit și ofensat în cumințenia lui, se desprinde încet dela cartea care i-a înșelat așteptările și odată cu aceasta, și dela cea care ar fi avut poate alt destin.

Apare atunci ca o apăsătoare datorie morală, amintirea unei cărți ce a trecut neobservată, deși închide între copertele ei modeste, câteva pagini din cele mai frumoase și mai adânc omenești, ce s'au scris după războiu.

Cartea se numește «Neagra Șarului». Autorul: Mihail Sadoveanu. Un scriitor pe care cei mai golași de talent crainici ai modernismului l-au caterisit. Despre care nu se mai pomenește decât arar, fiindcă e om pașnic, depărtat de cafenelele unde se arde smirna gloriei și a prestigiului literar.

Cetești în volumul acesta, povestirea atât de fragedă «Dumbrava minunată», și fără să vrei, gândul se întoarce la șgornotoasa admirație — desigur îndreptățită — ce colonialii literaturilor străine, au manifestat-o pentru Knut Hamsun, bineînțeles după ce premiul Nobel, îl aruncase și în vitrina librăriilor noastre.

«Dumbrava minunată», marchează o nouă înfățișare a lui Mihail Sadoveanu.

Dela povestirea simplă, evocatoare prin culoarea bogată, prin puterea rară de a contura umbra fugară a întâmplărilor în decorul naturii, stabilind o legătură tainică între oameni și locuri, trece la înțelegerea tot mai adâncă a sufletului omenesc. Mihail Sadoveanu obișnuia să privească mai puțin omul și stăruia în o cât mai lirică înțelegere a firii. Sau, mai adesea, socotea ca unii peisagiști, omul un accesoriu lăaturalnic al decorului. «Dumbrava minunată» oglindește un scriitor nou. Mai adânc, mai cunoscător, mai eliberat în fantezie — el stabilește dintr'odată, neașteptat, posibilitățile nebănuite de subtilizare ale literaturii tradiționaliste. Nu trebuie să te depărtezi de liniile spirituale pe care și le-a fixat scrisul românesc — ci trebuie să te adâncești cât mai mult în cadrul acestor linii, pentru a crea de acolo, cu material sufletesc și cu frăgezimea firii de aici, opera complexă și rafinată, cerută cu atâta nerăbdare de moderniștii noștri de ultima oră. Stăm încă sub stăpânirea unei erori: evoluția literaturii s'ar măsura nu după cât mai larga cucerire a necuprinsului suflet omenesc, ci după o reînnoire a vocabularului și o mai măiastră chinuire a stilului.

Mihail Sadoveanu arată cu o simplitate emoționantă, drumul către literatura clasică înnoită, prin sufletul proaspăt revărsat în această minunată povestire.

Avem nevoie de formule nu pentru a teoretiza, ci pentru a ne preciza noțiunile. N'am simțit-o poate, această nevoie, atâta vreme cât literatura nu depășise cadrul strâmt al inițiaților. Pentru cetitorii cei noi și cei mulți, se cuvin clarificate însă noțiunile și trasate granițele. Am asistat la încercarea «modernistă» care la un moment dat, acaparând o revistă populară, voia să lărgească eroarea dela un cenaclu la mulțimea cea mare și nedumerită. Așteptam o cugetare nouă, ni s'a dat un vocabular nou; așteptam un suflet nou, complex și scormonit de toate îndoelile dureroase, țâșnite din dezechilibrul vieții moderne, ni s'a oferit vidul unei totale absenți de sensibilitate. Dacă literatura semănătoristă pricepea mai mult natura și mai puțin omul, «modernismul» nu înțelegea nici una nici alta. Era o literatură livrescă. Un moment scrisul nostru se cobora aparent, dela creație la meșteșug.

Printr'o reacție naturală a cetitorilor, acest «modernism» s'a întors la masa de cafea. El nu reprezintă sinteza literară a unei sensibilități. De aceea a fost respins.

Puteam fi scutiți însă de această aventuroasă experiență, dacă am fi avut un control critic. Cetitorul a supliniit această absență. Dar confuzia a crescut, fiindcă pe urma înfrângerii «moderniștilor», s'au cățarat să fluture steag de biruință, tocmai ce aveam mai mediu și nul, din tabăra celor ce cred oarecum că reprezintă tradiția.

Mihail Sadoveanu, și după dânsul alții mai tineri, poeți și prozatori, ne apleacă cu urechia la pământul natal, să ascultăm de acolo, mai limpede, rezonanța sufletului nostru. Depărtați un moment de ceea ce ascundea posibilitățile de a ne desluși pe noi înșine; am pierdut din scrisul românesc suflul de vieță. Artificializând literatura, am anulat-o.

«Dumbrava minunată» vine ca o mustrare, ca o discretă chemare spre literatura cea bună, cea adevărată, cea a noastră; cu o adiere de umanitate curată, peste plaiuri românești, văzute prin ochi românesc. Mihail Sadoveanu se așează în mijlocul confuziei, ca o bătrânească troiță de răspântie.

El ne dă prilej mai ales să verificăm judecățile noastre asupra orientării literaturii. Și puțința să măsurăm cât de fragile rădăcini, și cât de puțin adâncite în pământ românesc, a înfipt estetismul steril, cultivat în sera câtorva amatori de orhidee literare.

CÂNTEC SAU RUGĂCIUNE

DE

ADRIAN MANIU

INTRE coasta dealului și brațul râului,
E o inimă moartă, bisericuța.
Peste fruntea salcânilor, crucea aplecată
(Vestejită par'că în cerul întunecat)

Frunte, braț și coastă, pentru biata inimă
Liniștite și veșnice par în noapte.
E târziu. Târziu și întuneric.
Nu mai văd. Ca într'o amintire,
Totul se îneacă, și moare încă odată.

*

E cântec sau rugăciune ce simt acum?
E cântec sau rugăciune, faptul,
Că trec pe lângă zidurile dărâmate,
Peste apa de oțel cernit,
Și știu că glonțul meu poate ucide fiare,
Știu că focurile malului vestesc comori,
Știu că fereastra iubitei plânge așteptare...
Dar fioruri de dragoste, vitejie sau noroc
Nu grăbesc bătaia inimii în coaste,
Nu încordează brațul de oțel,
Nu întunecă fruntea înaltă.

E cântec sau rugăciune faptul
Că sunt singur, în singurătate?

~

ZĂPADĂ

DE

CEZAR PETRESCU

DE două zile ninsoarea cădea tăcută, peste orașul acela posomofit și glodos de la cea din urmă margine a țării.

Ceva proaspăt, tineresc și mai puțin trist ca de obicei, cobora din văzduh odată cu fulgii. Pe străzile întroenite, trecătorii păseau înviorați de o bucurie fără pricină; iar când de peste zaplazuri crengile merilor desfoiau deasupra lor flori reci de zăpadă, nu se grăbiau să le scuture de pe gene și surădeau cu o fericire copilărească.

Nu se mai deslușiau sub ascunzișul înfioat al nămeților, nici viroagele negre de pe locurile virane, nici murdăria ușițelor desfundate, nici rugina întristătoare a acoperișurilor de tablă. Și stolurile de corbi, ce nu-și mai sfârșiseră tot începutul iernii vaietul lor aspru, fugiseră undeva, răsfirați în funingine neagră peste miriști ninse.

Acum orașul era tăcut și alb.

De două zile, Ion Sârbu întârzia drumul spre casă, ocolind calea cea mai lungă, desfătându-se de legănarea molatecă a fulgilor. Aerul proaspăt îi risipia din nări mirosul leșetic al dușumelelor nespălate și al cernelei violete din cancelaria liceului. Deacolo, dela bustul lui Aron Pumnul cu arama coclită îmbrăcată în veșmânt de zăpadă, calea cea mai dreaptă era pe ulița Armenească, prin piața halelor, pe dinaintea băcăniei lui Petrov, unde se adună la aperitive ofițerii dela batalionul de vânători. Un sfert de ceas se opria întotdeauna să ciocnească două țuici, cu sardele înfipite în vârful scobitorii. Era un popas obligatoriu, pentru a afla noutățile târgului. Maiorul Steriade, cu pântecul nedeslipit de teigheaua soioasă, deschiat la gulerul tunicii pătate, povestia știrile garnizoanei; Ștefanache, arhivarul prefecturii, noutățile politice, și nenea Tăsică, grefierul, cele dela Tribunal. Madam Petrov, din cutia ei cu geamuri de sticlă, ridica fereastra pe care scria cu litere roșii «Casa», și asculta cu luare aminte, ținând o contabilitate a evenimentelor mai strictă, decât acea a sferturilor de cafea Martinica și orez turcesc, din condica cu tartășele verzi dungate cu negru. După a doua țuică, Ion Sârbu culegea restul înșirat pe farfuria de porțelan, de degetele grase și cu unghii roșii ale lui Madam Petrov, strecura în buzunar pachetelul cu caramele pentru Lizeta și pornia grăbit. În urmă maiorul Steriade îi făcea semn de adio cu paharul, clipind dintr'un ochi, mușcând o scobitoare în dinții stricați. Știa că un sfert de oră nu mai era vorba decât de el, de servitoarea pe care a dat-o afară, de pălăriile Lizetei. Totuși acolo venea în fiecare zi și întindea mâna oamenilor care-l urau și pe care-i ura.

Acum Ion Sârbu se întorcea acasă pe drumul cel mai lung. Pe bulevardul gării, pe lângă biserica Sf. Ilie unde copii au făcut un ghețuș îngust, păzit de doi oameni de zăpadă cu ochii de cărbune. Pe urmă ocolia prin grădina publică. Omătul era călcat de picior omenesc numai pe o pârtie strâmtă. Molizii scuturau la trecerea lui, din arcul crengilor destins brusc, pale de ninsoare peste trandafirii îmbrobodiți cu șomoioage de paie. În fund, pe lacul înghețat era patinajul, și printre arbuștii cu mlădițele subțiri și viorii, se vedeau acolo, lunecând înclinați, bărbați cu flanele albe și femei cu izbucniri de glasuri argintii, în văzduhul cu eoul limpede.

Ion Sârbu își încetinea mersul. Nu-și putea desprinde ochii dela patinorii ce se deslușiau în depărtarea străvezie, svelți, arcuind pe luciul gheței figuri complicate. Izbutea să le urmărească; acela încerca stângaci piruete, perechea cealaltă, cu femeia în flanelă verde «olandeză»... Gândul se întorcea la patinele ruginite de acasă. De trei ani nu-și mai simțise piciorul strâns în curelele subțiri și în șuruburile de oțel. Grăbia pasul de odată, ca pe lângă o ispită ce nu-i mai era de acum îngăduită.

Portița grădinei se deschidea greu, întroenită. O împinse și de astădată în silă, și înainte de a călca pragul, mai sorbi aerul rece, cu nesaț, ca și cum ar fi vrut să ducă cu dânsul înlăuntrul, o rezervă de libertate.

În sălița întunecoasă își acăță pălăria și tăcu, să asculte. În iatac se auziau două glasuri. Ion Sârbu se posomorî. Iar găsia acolo viespea aceea de Madam Haralamb. N'are să se mai desbare niciodată Lizeta de prietenii acelea iscoditoare, de mahala? Cu mâna pe clampa ușei șovăi nehotărît. Ar fi dorit mai degrabă să-și ia din nou pălăria și să mai rătăcească un ceas prin ninsoare, decât să înfrunte iarăș privirea de martiră resemnată a Lizetei. Dar înopta, îi era foame; — își prefăcu o figură dinainte surprinsă pentru mosafira nepofuită și intră.

— A! Madam Haralamb! se miră cu bucurie ipocrită.

În pelerina cu mărgelile negre, Madam Haralamb săltă de pe scaun cu o sprinteneală care stătea rău, trupului ei gras și feței buhăvite de vârstă.

— Dacă nu se 'ndură să vină Mahomet la munte, vine muntele la Mahomet! țipoti cu glasul răgușit de tutun, risipind cu mâna fumul țigării groase, pe care o așeză îndată, cu băgare de seamă pe marginea scrumierei cu cap de pisică. Ion Sârbu nu-și putu desprinde ochii de la farfurioara de porțelan. Era ciocnită, o ureche a pisicei ruptă, cu urme de cerneală, de pe o peniță ce fusese rezemată cândva acolo. În casa lui totul era dezordonat, murdar și provizor.

Se sili să suradă și se plânse de multele griji, care l-au făcut în vremea din urmă să-și uite prietenii.

— De altfel Lizeta e martoră, adăogă întorcându-se către Lizeta, și vorbindu-i astfel întâia oară, indirect, după două zile de ceartă cât nu schimbaseră nici un cuvânt.

Lizeta îl privi cu ochii îmlânziți și recunoscători, sărindu-i într'ajutor.

— Tocmai asta-i spuneam Jan... Tu cu cărțile tale...

— Ci mai dă-le focului de cărți — se indignă Madam Haralamb aruncând printre buzele rotunjite un colac de fum pe care îl contemplă cu admirație până se destrămă; — eu în locul dumitale n'aș lăsa frumusețe de femeie să se topească între patru pereți. Aș lua-o frumușel la braț și i-aș trage o plimbare să-i meargă vestea pe minunea asta de vreme. Uite Zamfireștii. Is luați de douisprezece ani, ce zic eu? Acuș sunt paisprezece la sfântu Ion, și-i vezi pe amândoi, în fiecare seară braț sub braț, ca doi însurăței pe ulița mare... Apropos de Zamfireasca. Ați auzit că nepoată-sa, Tincuța, cea cu'n ochiu șasiu Doamne iartă-mă, se mărită cu Ioachimiu dela vânători? Ei ce mai ziceți de asta?

Ion Sârbu dădu din umeri, semn cu nu mai zice nimic de asta, se așeză pe divan, își întinse picioarele, desfăcu banda ziarului și se cufundă în cetit, hotărît să nu mai asculte nici o vorbă din poveștile lui Madam Haralamb, supranumită «gazeta târgului». Alături veni să se cuibărească între perne, la căldură, Kitty, cățelușa mosafirii, cu panglică albastră la gât și cu zurgalău mic, galben. Ion Sârbu nu o putea suferi de mult; pândi de după jurnal când nu se uita nimeni, îi prinse pielea spinării între degete și o strânse cu ciudă, înclășând fălcile, ca și cum își descărca cu această răutate de copil, ceva din toată ura care-l înăbușia în clipa aceea împotriva târgului unde își îngropa viața, împotriva lui Madam Haralamb, maiorului Steriade, Zamfireștilor care se plimbă de paisprezece ani, în fiecare seară, braț sub braț pe ulița mare, împotriva lui însuși. Cățelușa fugi lângă sobă, cu sfârcul de coadă strâns între picioarele subțiri de păianjen, și de acolo mârâi, privindu-l cu ochii bulbucați și lăcrimoși.

Însfârșit Madam Haralamb se ridică să plece, după ce așeză în geanta de piele roșcată, tabacherea, țigaretă, cutia de chibrituri, oglingioara rotundă și scrisoarea dela cumnatul din Giurgiu, adusă s'o cetească Lizetei. Ion Sârbu o petrecu până la ușă, întrebă cu îngrijorare prefăcută dacă nu cumva cățelușa n'ar putea răci în zăpadă, și când porțița din stradă se auzi trântită, deschise ferestrele larg, să iasă mirosul de fum răcit.

Rămași singuri, amândoi își ocoliră privirile. Lizeta netezi cu mâna fața de masă, așteptând ceva, un cuvânt, cel dintâiu semn al împăcării. Ion Sârbu, rezemat de stâlpul sobei, prăjindu-și mâinile la spate, o privi o clipă dușmănos, pe sub sprâncene, apoi își strămută repede ochii, la cadrul din față, unde se vedea închipuită într'o litografie stângace, trupul alb al Ofeliei plutind despletit pe ape.

Când întoarse ochii, Lizeta plângea. Fără hohot, dreaptă, cu mâinile înfipite în scoarța divanului, cu buzele strânse. Lacrămile țâșniau una după alta din ochii lărgiți, se rostogoliau în boabe rotunde pe obraji, picurau pe bluza albă; și desnădejdea asta mută, fără svârcolire, topi deodată cu un val fierbinte bulgărul de ghiață din sufletul lui Ion Sârbu. Nu-și dădu seamă când s'a repezit de lângă sobă, i-a prins tâmplele în palme, ștergându-i cu sărutarea lacrimile sărate:

— Biata Lizon, Lizeta mea...

Brațul Lizetei îi cuprinse gâtul cu desnădejde, obraz lângă obraz, atât de aproape că îi simțea clipirea genelor ca o desmierdare tăcută și supusă. În pieptul încleștat de pieptul lui, bătăile inimii svâcneau repede, sub sânul strivit de îmbrățișare; biată palpitate de vietate cuibărită fricos, în adăpostul de unde fusese alungată.

Tăceau, și pentru amândoi numai cuvintele ar fi adus balsamul așteptat. Dar cuvintele nu veneau.

Ceva, ridicase de mult zid între ei. De câte ori n'au stat așa, strânși unul lângă altul, să încălzească spuză răcită... Imbrățișările se desprindeau oboșite. Nu mai știau să-și vorbească. Era între ei ca amintirea unui copil mort. Ion Sârbu gemu. Deacum asta va fi vieța lor; și mâine, și mai târziu, și întotdeauna. Vru să vorbească, dar nu îngână decât: Lizon, Lizon...

Și din nou au tăcut.

De câte ori în drum spre casă, ori încuiat în biuro, cu capul în mâini, atunci când în urechile astupate de podul palmelor tăcerea hăuia ca într'un ghioc; de câte ori nu și-a urzit singur, în minte, cu vorbe fierbinți, explicația aceea așteptată, de care aveau nevoie ca de o eliberare! S'ar fi plecat amândoi deasupra sufletelor, ca deasupra unei fântâni în paragină, unde între mușchi și liane, în ochiul apelor zăcute în întuneric, ar mai fi deslușit poate oglindită o bucată de cer. Dar tăceau. Rămășița de dragoste dintre ei își căuta împlinire într'o sărutare, în dorinți repede mulțumite de un spasm, din care obiceiul topise orice savoare și nu lăsase decât o scurtă înfierbântare animalică. Se ridicau amândoi rușinați; ea tipărindu-și rochiile boțite, el privind în altă parte, cu dușmănia întoarsă la loc. O ura atunci. Pentru chipul cum se acăța de buzele lui, pentru cutele subțiri dela colțul ochilor cu pudra ștearsă de plâns, pentru dorința aprinsă în el cu o clipă înainte.

O strânse mai tare, ca să-și alunge amintirea. Dar femeia se desprinsese încet, să asculte. Se auzeau zurgălăii unei sănii apropiindu-se, isbucnind sonor sub fereastră, depărtându-se undeva, în ninsoare, spre capătul străzii.

— Ca atunci! se înfioră ea, înfiptă din nou în buzele lui, să-i soarbă răsuflarea.

«Ca atunci» — însemna ca în după amiaza cea dintâi, când au coborât în târgul acela. Era zăpada ca și acum, căzută moale peste case. Orașul tăcut li se păruse însfârșit adăpostul căutat pentru dragostea lor. Erau străini acolo. Nici un trecător cunoscut. Nici un prieten de care să se ferească. Povestea lor n'o știa nimeni. Iși închipuiau vieța ruptă de-acum de restul lumii: trăită numai pentru ei.

O sanie îi purtase ușoară pe străzi mărginașe, printre livezi de mahala cu garduri de nuele și cu stoguri de fân ninse, cu lătrături rustice de câini lângă hambare. În câmp se vedea de parte un deal cu păduri albăstrie în ceață; un mal de râu cu râpi prăpăstioase; pe o culme un conac cu grădina prăvălată pe coastă și cu șiruri negre, geometrice, de viță îngropată sub zăpadă. Fumul se înălța subțire din hogoage. Un țaran, cu o sanie pe tălpi de lemn, se ferise într'o parte, sprijinit cu o mână de boii fumurii, și le dăduse ziua bună prietenos. Totul îi se păruse curat, alb, tihnit și simplu.

Când s'au întors în etacul încălzit, cu clinchenitul zurgălăilor în urechi, după ce i-a desfăcut în genunchi șoșonii ei mici ca două încălțări de copil; sărutarea de pe divanul unde stăteau muți astăzi, fusese fără sfârșit. Lacrimile femeiei începură din nou să picure.

Acum înțelegea și el. Se împlineau trei ani. Cu o săptămână în urmă, răsfoind hârtiile din sertar, pomenise data la întâmplare, aproape mirat că numai trei ani au trecut. Și Lizeta așteptase un cuvânt, un semn recunoscător de amintire. Nu părăsise atunci tot pentru el? Nu-și ruinase vieța? Nu pentru el era scoasă din rândul celorlalte; femeie care-și lăsase bărbatul ca să fugă cu altul? Asta era aniversarea lor. Sărutare fără nădejde și fără vorbe.

Mila îl innăbuși. Se ridică, fără curaj s'o privească în ochi.

— Lizeta... Vrei să aduc o sanie?

Apoi repede, ca să-și ascundă stânjenirea acestei întrebări, rostite fără să gândească, cu o schimă glumeață:

— Să turbe Zamfireștii... Soții model și pedestri de pe ulița mare.

Lizeta îl privi fără încredere, cu mâinile uitate în poalele rochiei, cu ochii plânși. Ion Sârbu roși. Vorbele lui sunaseră fals; gluma proastă și prefăcută; graba silită. Totul era acum mincinos și prefăcut în vieța lor.

Afară ninsoarea se potolise. Pluteau ici colo numai fulgi singurateci, cei din urmă, scuturați din norii cari se retrăgeau spre răsărit, desvelind o jumătate albastră și înaltă

de cer. Ion Sârbu se simți ușor. Bun. Aproape fericit. Incetini mersul până la piața cu sâni, să-și limpezească hotărîrea.

Vor merge amândoi pe aceleași străzi de atunci, la aceeași margine de târg. Locurile, ninsoarea, amintirea, le vor ușura să-și vorbească însfârșit, să-și lămurească pentru ea și pentru el însuși, gândurile... Târgul acela afurisit. Ar fi trebuit să se aștepte dela început. Era așa de firesc! Oamenii le-au închis ușile, fiindcă nu pot ierta unei femei dragostea în afară de legiuirile lor fătarnice. Asta e tot. A ascuns și el umilinți; a îndurat fără să crâcnească glume răutăcioase, toată conspirația din jurul lor, ipocrită, disimulată, fără curaj. Numai iubirea lor îi mai poate izbăvi. Vor merge aiurea, în alt târg, va cere murea, vor începe altă viață. Se va duce singur la bărbatul ei, cartoforul acela maniac care n'a vrut să audă de divorț, și va izbuti să-l convingă s'o lase liberă.

Gurile rele au să amuțească. N'are să mai fie silit să se oprească în fiecare zi la aperitive, el căruia nu-i place nici o băutură, ca să păstreze legături cu oamenii ce i-au închis ușile. Ion Sârbu își aminti inscripțiile cu cărbune de pe zidurile liceului, cu numele ei și al lui, și strânse pumnii. Brutele, cum i-au ucis viața!

Mergea acum drept, hotărît, fericit. Se biruia. Da, se biruia. Numai pe ea o iubise, numai pe ea trebuia s'o iubească. A suferit atâta lângă el; din pricina lui are acum ploapele roșii și traiul acesta, cu umilinți și cu mahniri nemărturisite, i-a crestat cutele dela coada ochilor, veștejindu-i obrazul îmbătrânit înainte de vreme. Și ce superb își purta capul frumos și statura înaltă, în saloanele unde a cunoscut-o, înainte de a o fi iubit...

Ion Sârbu se opri să cumpere flori. Câteva geroafe palide; florile ei. Vor fi cel dintâi semn al împăcării celei din urmă; pentru totdeauna. Vânzătoarea cu părul și cu genele roșii, le înfășură în hârtie subțire, lăsând descoperite corolele cu miros răcoros și pipărat. Când i le trecu în mână, își aminti fața clientului și surâse încrețindu-și obrazul urât și stropit de pistri:

— Domnul Profesor n'a mai dat de mult pe la noi. Altădată...

Ion Sârbu nu răspunse. «Altădată!» Ce au toți cu dânsul? De ce-i țin socoteala fiecărui pas, ca unui răufăcător? Ce ochi nesuferiți are ovreica asta; roșii, ca ochii epurilor de casă... Trânti ușa de sticlă. În stradă aproape să izbească piept în piept o trecătoare. Călcă în zăpadă, alături de cărarea bătută de pași, prea strâmtă, și ridică pălăria cu o bucurie ce-i inundă brusc sufletul.

— A! domnule Profesor... Pasăre rară! se miră trecătoarea.

Domnișoara Emilia, sora directorului, îi întinse mâna, ridicată numai pe jumătate, fiindcă la cot îi atârnav de o parte și de alta, de două curele subțiri, patinele care-și sunară oțelul. Ion Sârbu sărută vârful degetelor înmănușate și merse alături, pășind peste mormanele de zăpadă. Fetița aceea cu ochii micșorați de un surâs, îl intimidă întotdeauna.

— Mergeți la patinaj domnișoară Emilie? Întrebă ca să vorbească ceva.

Domnișoara Emilia pufni, zăngănindu-și patinele. Era într'adevăr o întrebare prostească. Flanela albastră de lână, boneta de sub care frizau pe tâmple inelele părului negru, patinele spânzurate la cot, spuneau mai lămurit ca orice răspuns unde mergea. Ion Sârbu se posomorî, cu mâhnirea atât de adâncă scrisă pe figură, că domnișoarei Emilia îi păru rău.

Vorbiră pe urmă despre timp, despre cele mai nouă cărți, despre lucruri neînsemnate, încetiniindu-și nesimțit mersul până în tața grădinii publice. Ion Sârbu se însuflețea fără să ia seamă, simția o mulțumire nelămurită să meargă alături de fetișcana aceea cu mintea sprintenă și capricioasă, cu nevinovate răutăți în vorbă, cu întrebări naive. Din când în când o privia cu coada ochiului. Era subțire, cu sânul rotunjit crud în flaneaua de sport, cu picioarele fine și înalte. Săria cu grații de pisică peste bulgării de zăpadă, închidea ochii când ninsoarea de pe copaci se scutura deasupra și-i rămânea în pudră albă în cărlionții părului. Dar obrazul mai cu seamă, îmbujorat puțin de frig, cu pielea fragedă și străvezie, avea ceva tânăr și atât de proaspăt, încât fără nici o legătură firească de gânduri, lui Ion Sârbu îi amintea răcoarea din jurul izvoarelor păduratice, cu apă transparentă în culcuș de mintă. În fața grădinii se opriră. Intâia oară, văzu de aproape că are verdele ochilor străbătut de fire aurii și genele neobicinuit de lungi, încovoiate la vârfuri.

A'unci abia domnișoara Emilia, descoperi florile din învelișul de hârtie mătăsoasă.

— O! ce frumoase!

Ion Sârbu le întinse cu grabă:

— Imi dai voie...

Fata se opri din zâmbet, serioasă deodată:

— Domnule profesor, nu sunt pentru mine. Nu vreau să...

Apoi roșind:

— La revedere.

Se răsuci pe călcâie, și porni mărunț, pe alea grădinii, spre lacul înghețat din fund, între arbuștii cu mlădițele subțiri și viorii.

Ion Sârbu privi depărtându-se haina albastră, cotind după răsuciturile aleei, sărind sveltă și tânără, cu agerime de căprior peste meterezele de zăpadă. Lumina scânteia pe oțelul patinelor luciri de armă. A fost așa sau i s'a părut că o clipă a întors capul? Ce tânără era... Ce lungi genele și ochii ce limpezi, cu verdele străbătut de striții aurii... Și ce catifelată pielea, acolo; la colțurile ochilor încondeiați, unde ploapele Lizetei erau înălbăstrite de pudră.

Se întoarse încet, spre piață, să caute sania. Se gândi cu nesfârșită plictiseală că Lizeta îl așteaptă de mult acasă, cu pălăria în cap, ridicând nerăbdătoare colțul perdelei să-l vadă ivindu-se în capătul străzii. Pașii îl târau din ce în ce mai greu. Tot ce gândise în drumul de adineaori era risipit, gol, absurd, fără putere de îndeplinire. Ce au să-și vorbească? Ce mai pot să-și vorbească?

În dreptul lui Petrov, îi întâmpină maiorul Steriade, cu mantaua fluturând, mestecând un capăt stins de havană. Era prea vesel. În zilele lui de chef. Se cunoștea de departe.

— Ești captivul nostru! tună, punându-i mâna pe umăr în semn de posesiune. Nici un moft amice! Să-ți spun una nostimă, cu colonelul...

Se lăsă târît. Ar fi făcut orice, numai să întârzie întoarcerea acasă.

Înlăuntru era adunată toată ceata. Nenea Tăsică, ajunsese probabil în «faza melancolică»; tăcea, cu privirea înțiptă în paharul golit. Stefanache, arhivarul prefecturii povestea ceva foarte ticălos la urechea lui Madam Petrov, roșie și cu ochii pudic aplecați, deasupra condicei de socoteli. Un ofițer necunoscut, cu părul tuns cu mașina și cu mustăți stufoase, explica, cu jumătate de trup întinsă peste teighea, dintr'un plan de luptă improvizat cu chibrituri și cu drojdie de cafea, cum s'a rupt frontul la Mărăști. Intrarea lui Ion Sârbu fu primită cu urlete. Profesorul de latină se abătuse dela program. Călca acolo la ore neobișnuite. Mi-nunea se cerea sărbătorită.

— O baterie! suspină maiorul Steriade, împingându-și cu o sfârlă chipiul pe ceafă. Apoi întorcându-se către cușca de sticlă:

— Madam Petrov, întreabă-l dacă are bilet de voie, de acasă...

Ceata izbucni în alte urlete, și cel mai înverșunat se frământă ofițerul necunoscut, care nu știa despre ce e vorba. Risipi chibriturile și se întoarse către noul venit, să înceapă explicația dela capăt. Ion Sârbu observă că are fire de păr groase și cărunte pe nări și în urechile roșii; iar în creștetul tuns, o cicatrice albă și lucioasă de tăietură...

Târziu, Ion Sârbu se întorcea spre casă, împiedicându-se în șoșonii descheiați. Nu se ținea bine pe picioare. Nu era deprins cu vinul. Îl durea capul, la tâmpile, ca două ținte înfipte. Dar nu simția frigul. Se întunecase. Incepeau să se aprindă luminile. În fața casei se opri. Umbra crengilor tremura albastrie și imaterială pe zăpada luminată de becul electric. În mână ținea florile cumpărate. Erau ude de vin, veștede, târite pe teighea.

Se clătină când deschise porțița. Se propti să răsufle cu sete.

Atunci, de undeva, din închipuire ori aievea, pe o stradă, în noapte, sunară depărtându-se zurgălăii unei sănii, din ce în ce mai stins; chemare muribundă a amintirii.

Ion Sârbu se mai uită odată la flori. Apoi le aruncă jos, în zăpadă, și le călcă apăsat cu piciorul.

7

PASĂRE ALBĂ

DE

NICHIFOR CRAINIC

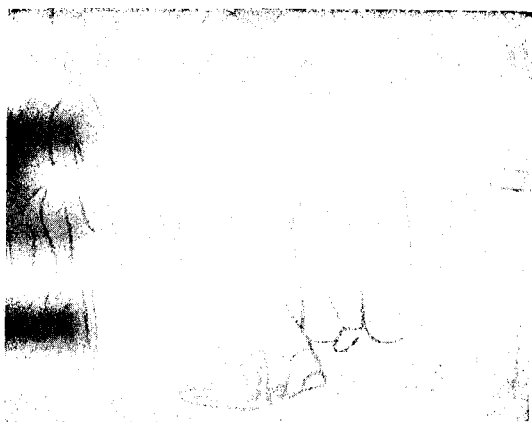
PASĂRE tainică, pasăre albă,
Fulger prin noapte — abia licărit
Dinspre apus spre răsărit,
Pasăre tainică, pasăre albă.

Greu e pământul de plânsete ud.
Țipătul groazei tale l-aud,
Spintecă noaptea ca un cuțit
Dinspre apus spre răsărit.

Pasăre tainică, pasăre albă,
Ce lași pe țărmul din asfințit?
Cuib părăsit — trup putrezit...
Pasăre tainică, pasăre albă.

Moartea-i ca noaptea: hău întunecat
Între două lumi despicate;
Moartea-i ca noaptea: umbră și vis. —
Dincolo unduie cerul deschis.

Pasăre tainică, pasăre albă,
Dincolo râd fericite grădini
Insule 'n haosul sfintei lumini,
Pasăre tainică, pasăre albă.

CONTEMPLARE

DE

MIRCEA GHEORGHIU

SE urcă restul zilei cu aburii din baltă
Și noaptea poposește tăcută și înaltă...

Miros de lapte proaspăt, de fân și cimbru ud.
Sunt prispele curate și aerul e crud,
Iar prin văzduhul umed doar pași de vânt se-aud.

Țăranii trec cu sapele pe umăr...

De-acuma clipele de ce să le mai număr:
Pe-aici nu se distramă vremea 'n clipe,
Ci timpul trece în vâsliri târzii
Ca o bătaie leneșe de-aripe
De barză
Peste acoperișuri de gospodării...

Molatec sbor de berze albe pier
Trăgând în urmă pânze de tăcere.

Ochi odihniți pe albe ziduri vii —
Și 'n seară ai putea să nu mai fii:

Pârâul curge în vâsliri încete,
Cu dânsul vieața-ți curge pe 'ndelete;
Iți tremură tot sufletu 'ntr'o stea —
Și clipa asta simplă-ai vrea să stea, —
Deasupra ta, să stea o vecinicie,
Atotstăpânitoare și pustie...

Și 'n noaptea înstelată și înaltă
Cum stai visând cu firea laolaltă
Te risipești în fire ca 'ntr'un vis...

Te risipești ca 'n propriul tău vis...

C R O N I C I

IDEI, OAMENI & FAPTE

† IOAN URBAN JARNIK

PREA puțini prieteni avem peste hotare cari să ne cunoască și să ne iubească profund cum ne-a cunoscut Ioan Urban Jarnik și însuflețit cum ne-a iubit el. Că era un învățat filolog bătrânul profesor ceh care a închis ochii, că limba noastră, printr'insul, era împărțită de pe o catedră a glorioasei Universități din Praga, n'ar fi lucru deosebit de măgulitor pentru noi. Nu știu întru cât te-ar entuziasma faptul că slujești, ca un copac sau ca un minereu, drept obiect de studiu. Dar, în legăturile sale cu noi, blajinul unchiuș Urban Jarnik biruise de mult filologia și trecuse dincolo, sau, mai bine zis, dincoace de ea. Sufletul lui se coborise, pe scriptele cuvintelor, în adâncul sufletului nostru național. Și ne înțelegea și ne iubia.

Când venia prin țară, ni-o mărturisia singur, se simția ca la dânsul. Atâția din bunii lui prieteni — scriitori și gânditori din generația Junimii — muriseră; atâția îl îmbrățișau ca pe un frate sosit de departe și atâția noi răsăriți se adunau în jurul lui și se simțiau ca în preajma unui bunic sfântos pe care-l iubiau de mult și-l vedeau întâia oară. Românește grația și scria ca noi; ba studiile și amintirile pe care le-a tipărit prin revistele noastre stau dovadă că mânuia cuvântul românesc mai curat și mai neaoș decât mulți dintre noi. Și iarăș, cine își aducea aminte, călător prin țara bătrânului, să-i treacă pragul, se simția în simplitatea duioasă și voioasă a casei lui din Praga, musafir la o rudă de aproape.

Era cu atât mai mișcătoare și mai de preț prietenia lui pentru noi, cu cât Ioan Urban Jarnik nu era nici francez, nici englez, nici american. Era ceh, iar poporul său nu era dintre cele ce țin în mână înzăuată cumpăna cu destine pentru popoarele mici. Dimpotrivă. Neamul lui arsese pe rug cu Ioan Huss, se ridicase la o filosofie a înfrățirii

cu gândirea lui Comenius, își zuruise lanțurile robiei în ritmurile neimpăcate ale lui Svatopluck Cech și în acelea, fulgerătoare, ale lui Petr Bezruc, se ridica apoi, slăvind aceeași pretenție, la o concepție cosmică a ei în immurile lui Otokar Brezina — poate cel mai mare poet al Europei de azi, — și se sbuciuma pentru formula libertății naționale cu Masaryk și cu Beneš. Urmele adânci ale destinului ceh le găsisse bătrânul Urban Jarnik întipărite aproape la fel în viața poporului nostru. Și cu aceeași seninătate pașnică și increzătoare, ce-i împodobia chipul alb de bătrân falnic, el aducea vestea dela ei la noi și o ducea dela noi la ei. Nu slujia, propriu zis, nici o doctrină politică, religioasă, ori filosofică. Dragostea cu care a căutat să ne facă cunoscuți țării lui, prin știința, prin conferințele, prin traducerile pe care le-a făcut el însuși sau le-a pus la cale din literatura noastră, izvora din acel spirit de frăție umană care e noblețea culturii cehe și caracteristica neamurilor cari au îndurat pe umerii lor călcăiul greu al istoriei.

Acest spirit l-a călăuzit pe Urban Jarnik. Cu spontaneitate simplă, firească, el s'a ridicat dela filologie la filantropie, dela armoniile urbelor la armoniile sufletelor și ale popoarelor. Știința lui căpăta astfel o sacră încununare etică. Conștiința lui împletia, aproape instinctiv, destine de neamuri și, prin aceasta, ea devenia o conștiință europeană.

Fericit exemplu lasă să plutească deasupra gropii lui dascălul acesta de umanitate care, în simpla lui modestie, avea aerul că, fără să-și dea seama, întrupează viu toate aceste lucruri mari pe care filosofii cearcă zadarnic să le coboare din flaconul formulei în realitatea turburată până în adânc de monștrii urei.

Nichifor Crainic

S. S. R.

RĂSFOIAM în această vacanță a sărbătorilor de iarnă, câteva vrafuri de reviste vechi, de acum zece-cinsprezece ani. Din broșurile cu miros înecăcios de colb și de șoarec, într'o după amiază ce-țoasă, la gura sobei, a înviat cu zângănit de spade ruginite, larva polemicilor de odinioară. Fantomele principiilor pentru care se încăreau atunci taberele literare, cu uri potolite pe urmă și cu dragoste amăgite mai târziu, se înălțau dintre foi mucede, cu acea poezie melancolică ce se răsfiră ca un miros bătrânesc de tămâie, din cărțile vechi. Iar cenușa răcită, presărată de timp peste aceste îndușmăniri vremelnice, ne dădea prilej să măsurăm calea străbătută într'o decenie și mai bine de multe prejudecăți și erezii literare, ce ne par astăzi, asemeni acelor culbeci de calcar înfipti în stâncă, mărturii ai faunelor preistorice.

Am găsit acolo, în paginile «Vieții Românești» și ale «Convorbirilor» cârmuite de d-l Simion Mehedintzi, botezat de adversarii săi de atunci «Kebias», o înverșunată hartă pe tema onorariilor ce se cuvin ori nu, scriitorilor de literatură. Părea atât de monstruos gândul unei poezii plătite cu hârtiile Băncii Naționale, grele atunci ca argintul; încât revista din Iași ce îndrăznise să introducă în literatura noastră patriarhală asemenea extravagante, fusese invinuită de americanism literar și denunțată opiniei publice, ca primejdioasă corupătoare de moravuri. Poetul trebuia să trăiască aerian ca pasărea cerului. Cel mult o sinecură, o slujbuliță ruptă din buget, o catedră susținută de patronii revistei; veneau pe căi ocolite să plătească statornicia scriitorului deoparte, ori de cealaltă a baricadelor literare. Lupta a fost homerică. «Viața Ro-

mănească» a risipit un potop de argumente, cerneală și hârtie, pentru a justifica eroic, păcatul de a fi plătit deopildă cu trei poli, astăzi piețul a trei pachete de țigarete «Ferdinand», un ciclu integru din Caleidoscopul lui A. Mirea, sau cu cinci piese cu efigia regelui Carol, o poezie de Octavian Goga.

Din această îndelungată întretăiere de ascuțisuri polemice a luat ființă dacă nu înșelăm, astăzi vegetativa Societate a Scriitorilor români, înfăptuită pentru ocrotirea drepturilor de autor și pentru asigurarea unui azil, când poetul pe aripile fanteziei alunecă în împărăția iresponsabilelor extravagante, catalogate în manualele de psihiatrie. A avut de atunci societatea, președinți de rând și de onoare, vicepreședinți, secretari și comitete; a exclus membri, i-a înscris din nou, din nou i-a exclus, a dat câteva banchete prezidate de înalte figuri oficiale cu barbă și fără, a tipărit calendare cu pozele în profil și în față a scriitorilor cunoscuți și ale altora despre care atunci aflam întâia oară, înfășurată a făcut tot ce obiceiul pământului socoate indispensabil unei societăți cu vagi atribuții de intelectualitate. Ni se pare chiar că uneori a încercat și câte o îndrăzneală neașteptată: o pensie pentru văduva unui poet, internarea într'un sanatoriu a doi scriitori cu un grăunte de fosfor prea mult aprins în inchipuire. Dar am dat odată și peste o listă foarte lungă și foarte ciudată, a celor ce în calitate de membri ai numitei societăți, își pot adăuga cărților de vizită în lipsă de alt ornament, declararea meseriei de scriitor român. Sunt acolo maiori, capitani și locotenenți, magistrați și advocați, medici și dascăli din învățământul interior și superior, și în această furnicare de diletanți ai literaturii, și câțiva scriitori autentici, ce par a se dezinteresa cu totul de destinul societății urzite după cât se pare, pentru ocrotirea drepturilor lor. Și ne întrebăm dacă starea aceasta de lucruri nu s'ar cuveni curmată. O societate profesională nu e chemată a elibera brevete de capacitate; talentul se afirmă fără bilet de voie și fără recomandarea d-lui Președinte al S. S. Reului sau diploma d-lui Ministru al Artelor. Dar o societate profesională a scriitorilor, se cuvenea să adune sub ocrotitorul ei acoperământ scriitori care trăesc din scris, indiferent dacă au publicat ori nu un număr stabilit

de volume. Fiindcă indiferent de calitatea talentului său, d-l Radu Cosmin este un scriitor român, trăește din această indeletnicire (și încă cum!) pe când un domn maior, care incidental, pe lângă cărți de tactică a scris și o cărțuie de poezioare mult lăudate în garnizoana respectivă și savurată de familia d-lui Colonel comandant de regiment; nu poate da buzna într'o societate unde meritele se stabilesc — după alt calibru decât acele înșiruite în cartea bunului artilerist.

Se pun în vremea din urmă o sumă de probleme anevoios de deslegat, și de care depinde în bună parte destinul scrisului românesc. Am văzut un director de teatru nesocotind drepturile unui traducător, cu acea hrăpăreață lăcomie obișnuită numai în breasla zarafilor. E pe urmă vorba de o lege care ar asigura dreptul de autor, un număr de ani încă, pentru familia scriitorului mort, ce ar pune capăt anarhiei noastre editoriale. E vorba de pensii, de ajutoare pentru bolnavi, de clădirea vr'unui sanatoriu unde, de îngrijirea mormintelor pe care cresc astăzi măcieși sălbaticiți. E mai ales vorba de ajutorat scriitorul spre a obține pentru scrisul lui de un an, o plată egală cel puțin cu cea de pe un trimestru a unui contabil al caselor de editură. Este îndestul de uimitoare prim monstruoșitatea ei, obișnuința de a plăti autorului a cărui carte se vinde pe piață cu treizeci de lei, suma de un leu; — un procent de cinci ori mai mic decât încasează un chelner de restaurant la o notă de plată. Librarul care ține cartea în soarele vitrinei, încasează pentru această găzduire a cărții vândută șapte lei jumătate, autorul un leu! Și se mai discută cu înfierbântare de ce n'avem proză românească deopildă; când scriitorului îi rămâne între alte indeletniciri cu care să-și plătească pâinea, câteva ceasuri pe lună, furate biuroului, sau gazetei, sau tribunalului, sau catedrei, pentru a lega obosit câteva fraze, ce scârțâie greu și aștern palid pe hârtie, o literatură istovită și descăruțată ca însăși ființa istovită a scribului. Aceste reflecții ne-au prilejuit răsfoirea revistelor colbăite, în care se discuta cu aprindere plata ori neplata scrisului literar. Și deaceia am făcut legătură între naivitățile risipite atunci de ambele tabere, și rostul tovarășiei de breslași ai scrisului ce a născut pipernicită pe urma acestor hărțe.

C R O N I C I L I T E R A R E

AL DOILEA ROMAN AL D-LUI REBREANU:
PĂDUREA SPÂNZURAȚILOR

de

Ion Dărie

CRIZA literară a fost fără îndoială obsesia criticilor, din toate veacurile.

Cu melancolie răsfoiești astăzi paginile de judecăți critice contemporane lui Balzac, Musset, Merimée; sau mai târziu din vremea lui Flaubert, Zola, Maupassant, Daudet; recitești paginile scrise în epoca Junimei ori acele din timpul când în revistele din Iași și București sub versuri, proză și fragmente de teatru, erau risipite iscăliturile lui Vlahuță, Coșbuc, Caragiale, Delavrancea și Duiliu Zamfirescu; pretutindeni și întotdeauna critica a văzut acolo și atunci, simptomele unei grave crize literare. E o obsesie; o infirmitate optică; veșnica

nemulțumire a contemporaneității, e poate și un romantism al trecutului care delușește numai în urmă, peste umăr, mișcându-se cohorte eroice ale literaturii; e mai ales la mijloc neputința psihologică a istoriografului literar a recunoaște geniu ori talent deosibit concetățeanului întâlnit în fiecare zi la țuică ori la cafea, ca orice muritor de rând, cu galoși scâlțiați în picioare și cu rate în întârziere la croitor.

Dar de astădată, în România cea mărită de războiu se poate vorbi poate, curajos și fără frica exagerării despre o reală criză literară. Mai întâi sunt morții apropiați cari nu au lăsat, urmași vrednici.

Pe urmă sunt acei ce au tăcut fără să fi murit — sau acei cari nu și-au ținut făgăduiele, sau acei cari n'au știut să se înnoiască. Numele ne stau pe buze; nu e nevoie să le rostim. Puținele adevărate talente proaspăt ieșite la lumină, ca acei ghiocci primăvăratice ce sparg zăpada iernilor, n'au avut încă nici timpul, nici puterea să imprime acestor din urmă ani o înfățișare caracteristică literaturii.

Singuraticile aparițiuni, aceste talente sunt încă în devenire.

S'a vorbit cu emfatică exagerare de o literatură nouă. Era numai o literatură a tinerilor. S'a vorbit de un suflet nou. Era numai violarea sintaxei vechi. Căci nu va fi însemnând doară cristalizarea acestui «suflet nou», — miniaturismul celor câțiva chinuitori ai verbului românesc, cari confundă acrobația deasupra abizurilor sintaxice, cu cea într'adevăr rară și emoționantă ascensiune a piscurilor singuratiche, către care se simte chemat din vâlceaua unde forfotește mediocritatea, talentul fără plumbi în piciorul musculos și sprinten. Originalitate, mult trâmbițată originalitate, a dovedit mai puțină literatură tinerilor. Mai mult a dovedit mimică a originalității, înveliș exterior, grimază chinuit compusă, acasă, în fața oglinzii și în mână cu dicționarul concubinagiilor de cuvinte excentric însoțite.

Opera d-lui Rebreanu, încet pornită, fără caracteristica grabă a timpului, cu acea conștiință a drumețului pregătit pentru cale lungă; — capătă în această vreme o deosibită însemnătate. E un om care-și înfige pașii mesiv, pe o potecă în jurul căreia sburdă o ceată de neașbdători, risipiți după flori fragile fără rod și oboșiți înainte de a ajunge la jumătatea urcușului.

«Ion», acel roman al celor două instincte ce stăpânesc omul primitiv; proprietatea și iubirea, fără a fi «romanul românesc», desăvârșitul, singurul, definitivul, — e fără îndoială una din cele mai trainice scrieri ale ultimei decenii. Era mai ales plin de făgădueli prin însăși defectele sale. Autorul aducea într'o literatură de romantism rural, un ochiu obiectiv, rece până la jignire, ce avea să stârpească limbuția dulcelelor pasteluri pastorale, cu baci doinind din fluier de soc, pădurărese grigoresciene cu siluete de halviță și idile, în care mirosul opincei de porc era înlocuit cu suavă odoare de cyclamen.

D-l Rebreanu venea în literatură românească cu o concepție întrucâtva învechită, cea a strictului naturalism; dar tocmai prin această îndărătnică întârziere în moda timpului cu cel puțin patru decenii, își rezerva un teren neexploatat și fertil. Într'o societate în plină stratificare socială, unde lupta egoistă de ajungere are loc fără eroism, din îndârjiri obscure și din compromisuri asemănătoare cu acele zugrăvite cândva de Balzac, un ochiu ager și obiectiv, nehalucinat de emfaza romantică, avea să descopere tragedia fără strălucire ca însăși viața și personajii însuflețite de mediocre ambiții verosimile, pentru fresca unei întregi epoci de trei ori interesantă: sub aspectul social, național și sufletesc.

Cel de al doilea roman al d-lui Rebreanu, cu aceleași calități și cusururi ale celui dintâi, poate mai lămurit accentuate amândouă, ne zugrăvește chinuirea sufletească a unui intelectual ardelean, ostaș chezarocrăesc în marile răboaie.

Schematic romanul s'ar rezuma în câteva rânduri: Apostol Bologa, fecior al avocatului Iosif Bologa, condamnat odinioară în procesul Memorandului, se înscrie voluntar în armata austriacă, din simplă vanitate de îndrăgostit, pentru a câștiga mai trainic

inima logodnicei, ușuratică și cucerită de strălucirea uniforme. Doi ani de războiu îl întăresc în credința că acolo a găsit adevăratul izvor de viață. Voluntarul român din Parva s'a purtat brav, a cucerit trei decorații, e locotenent și cu inima împăcată a condamnat pe locotenentul ceh dezertor, Svoboda, la spânzurătoare. Atât de liniștită îi e conștiința încât ia parte la executarea osânditului, și cu acea severitate și nepăsare odioasă a virtușilor fanatici ce nu admit șovăiala, nu se sfiește să încerce singur, cu mâna, țaria ștreangului unde avea să atârne peste câteva clipe cehul «trădător». Dela această execuție începe însă îndoiala. E semănată în sufletul lui de alt ostaș, căpitanul ceh Klapka. Apostol Bologa își amintește că e român. Tot ce clădise doi ani de disciplină a războiului se clatină și se năruie. Toată temelgia unei arhitecturi morale construite pe ficțiuni, plesnește sub erupția sentimentelor în care supraviețuește moștenirea sufletească a avocatului condamnat în procesul Memorandului. Apostol Bologa e gata să dezerteze ca și cehul Svoboda. E numai chestie de timp. O rană, cinci luni de spital, strămutarea pe frontul român, luna de concediu acasă, ruperea logodnei, îndrăgostirea de fata groparului Vidor, Honca; toate nu fac decât să întârzie ceasul dezertării, dar să-i înfigă mai adânc gândul. Și când ceasul sosește, și e prins, și după o repede judecată dus la stâlpul spânzurătorii, Apostol Bologa nu e decât unul mai mult, în pădurea spânzuraților, despre care întăia oară cu glas tremurat de spaimă, îi povestise căpitanul Klapka în acea zi toamnă a celei dintâi executări de osândă, cu care se deschide romanul.

Ca și în primul roman al d-lui Rebreanu, în jurul acestor personaje de întâiul plan, mișună altele mai mărunte, cu viață proprie, cu gesturi neînsemnate din care se întretese însăș verosimilitatea realității. «Pădurea Spânzuraților», față de «Ion», nu înseamnă o scădere. Construcția e mai simplă și mai liniară, prisosul e mai cu îngrijire eliminat, sunt câteva pagini cari nu se pot uita cu ușurință; spânzurarea ofițerului ceh; pândirea reflectorului rusesc în observator, acolo unde razele îl hipnotizează pe Bologa cu o halucinare simbolică; drumul cu automobilul prin pădurea celor șapte spânzurați...

Lipsit de viziune largă, d-l Rebreanu prin însăși această infirmitate izbutește să zugrăvească războiul fără patetism, așa cum a fost de fapt; acumulare de mizerabile eroisme și lășități necunoscute, monotone, așa cum le-a descris Tolstoi, nu atât în «Războiu și Pace», cât mai cu seamă în «Amintirile din Sebastopol» sau cum le-a văzut Stendhal, prin ochii lui Fabrice, în «La Chartreuse de Parme».

Ceeace rămâne încă supărătoare, săcăitoare, e limba d-lui Rebreanu, neglijența cu care sunt lipite la întâmplare adjectivele de substantive, comperațiile vulgare și rău plasate, ce mânjesc unele pagini, acolo unde ritmul romanului ar cere mai degrabă o străvezime lipsită de orice podoabă, decât abundența acelor de îndoelnic gust. Făceam aceleași observații, tot aci, acum un an jumătate, cu prilejul romanului «Ion». Mi s'a răspuns de alturea cu muștrări; «romancierul nu trebuie să stăruie în șlefuirii de frază; Tolstoi n'a fost un stilist, ba dimpotrivă».

Exact. Și am putea adăuga numele lui Stendhal, care citea în fiecare seară câteva pagini din Codul Civil, pentru a-și purifica fraza de orice literatură, reducând-o la cea mai seacă expresivitate. Dar una

e lipsa voită ori organică de ceea ce se numește stil literar, — și alta e nestăpânirea vocabularului, ce face confuzie în însăși noțiunile reprezentate de cuvinte.

D-l Rebreanu pune un om timid din fire, să întrerupă o povestire «cu aprobări trufașe» (pag. 97), într'un dialog să vorbească altul cu «dispreț falnic», (pag. 17) în altă parte, un pretor smulgând o mărturisire, «izbucnește — tot — falnic» (pag. 304); un reflector care agită o divizie întreagă e «buclucaș!» (pag. 84), ca un simplu chefliu; un om care vorbește sub povară «bâiguie» (pag. 159), în loc să găfăie; un glas se «rebegește de spaimă» (pag. 97).

D-l Rebreanu mai scrie:

«Din clipa când a pornit la gară i s'a trezit în suflet o îndârjire neastâmpărată care-i feconda (?) iubirea și i-o păstra mândră și curată...» (pag. 117).

Un om care își poate feconda iubirea — și încă păstrând'o mândră și curată!

Aiurea citim:

«Bologa se cutremură, par'că graiul ordonanței i-ar fi înțepat tocmai nervii bolnavi. Se uită la el totuș ca la un necunoscut, în acelaș timp, mirându-se că a fost în odaie și nu l-a văzut(?) Vru să-l întrebe ceva dar, pe când i-se năstea în creierii întrebarea, un gând nou, poruncitor îl sili să mor-măe» (pag. 152).

Și imediat mai departe:

«În schimb creierii porniră într'o goană sălbatecă» (Creieri de curse?)

Altădată, citam o frază care suna cu deosebire vulgar:

«Gândul îl duru atât de rău, par'că l-ar fi izbit cu parul în moalele capului» Comparăția pare foarte dragă d-lui Rebreanu, fiindcă o întâlnim în noul roman de mai multe ori:

«Apostol, auzind vorbă românească, sări drept în picioare ca și când l-ar fi lovit cu un ciomag în moalele capului» (pag. 69).

«...Că acumă par'că mi-ar fi dat cu barosul în frunte...» (pag. 171).

«Pentru doamna Bologa șoapta aceasta a fost ca o lovitură de măciucă» (pag. 181), etc., etc.

Lăsăm la o parte amănuntul că un om lovit cu un ciomag în moalele capului, după toate probabilitățile se lungește la pământ, în loc să sară

«drept în picioare», dar admitând chiar că personagiile d-lui Rebreanu au craniu rezistent chiar în partea moale, și încă nu ne putem împăca cu asemenea lovituri de fraze ucigașe. Cu barosul, cu măciuca, cu ciomagul, cu parul — acestea să fie oare singurile variații îngăduite de fantezia unui autor, ce știe totuși a mișca douăzeci-treizeci de personagii vii și viabile în literatura românească? Limba și stilul sunt singurile punți de comunicare între autor și mine, cetitor. Un stil redus la impersonalitate, ca acel al lui Maupassant deopildă, poate uneori să ușureze mai mult opera roman-cierului, lărgindu-i puțința obiectivității. Rușii adevărați, nu acei europenizați ca Turghienef, ci acei din legiunea lui Tolstoi și Dostoievski au scris într'o limbă barbară și în cel mai desăvârșit dispreț al științei de a construi arhitectonic un roman, asemuitor doar în literatura europeană cu negligența de construcție a romancierilor englezi cu Dickens și George Eliot în frunte. Dar una e scrisul turmentat sub care palpită vieața, spărgând la fiecare filă disciplina arhitectonică; și alta e nestăpânirea dicționarului, cu imperceptibilele sale nuanțări ratificate de mult nu de literatură, dar de însăși graiul curent. Bunul român, de dincolo de Prut ori de dincolo de Someș, ca și acel din cea mai apropiată suburbie bucureșteană, nu va spune niciodată că un om «bâiguie» în loc să găfăie, că un glas e «rebejit de spaimă», ca scâncetul unui prunc cu colinda înghețat la ferestre, că un judecător care smulge o mărturisire poate «izbucni falnic», și că într'o bună zi, creierii pot «porni în goană», și încă în goană sălbatecă.

Intre scrisul primului roman al d-lui Rebreanu și «Pădurea spânzuraților», e o vădită progresare; cuvântul e mai eliberat, lectura mai puțin anevoioasă. Totuș până la stăpânirea deplină a expresivității mai e drum lung. Și o spunem cu atât de îndărătnică tenacitate, fiindcă numai această infirmitate întârzie încă d-lui Rebreanu dreptul de a se numi un adevărat și mare romancier; și fiindcă nu se mai poate vorbi de lipsa unei limbi bine înscăunată în literatura românească, după Eminescu, Caragiale, Sadoveanu, Brătescu-Voinești, Goga, Anghel ori Tudor Arghezi.

D I N A M O P O E Z I A

de

G. M. Ivanov

RUSIA.

26 Octomvrie 1917.

Șase visători și o mână de marinari fioroși și dârji, într'o încordare de fier căreia nu i se putu împotrivi voința gelatinoasă a unor democrați de cabinet, — au cuprins cu mâinile și cu gândul, imensul massiv psiho-social al unei alcătuirii de oameni de 150 de milioane, și au vrut să-l azvârle ca pe o minge în viitor, unde — credeau ei — așteaptă fericirea și bunăstarea visată încă din zilele dintâi ale omenirii.

Încercarea nu izbuti. Alcătuirea se sgudui, crăpă și se sparse.

Iar unii dintre cei ce trăiau acolo, leșinară de frică și pentrucă inima le era prea gingașă — muriră. Alții — cu trupul mai subțire și cu sufletul mai mic — se vâriră în găuri de șoareci. «Va trece șgomotul, își ziseră ei, și când se va face iarăși liniște — liniștea neagră de odinioară — vom ieși

din nou la lumină». Multora li se întunecă vederea și ne dându-și seamă de ceea ce se întâmplase, se preschimbară în cărțițe și dispărură în pătura cea mai apropiată a pământului. Ei stau și până astăzi acolo și trăesc dintr'un viermișor sau dintr'o rădăcină de buruiiană și se bucură, Doamne, că sub pleoapa lor și în întinderea unui mușuroiu — în acest îndoit întuneric — se țese un vis, care de sigur nu se va înfăptui și nu va străluci aievea, niciodată!

Împreună cu aceștia dispăru trecutul.

Viitorul încă nu se născu.

Și numai ruinele de astăzi ale Rusiei formează prezentul.

* * *

Așa s'au dus cuiburile boierești, iar pe moșiile de mii de hectare cresc acum în voie mărarci, buruieni și urzici.

Așa s'au dus boieri «foarte creștini», «foarte țariști», și totuși, în felul lor «foarte liberali», și în locul lor a răsărit din însăși aceste dărămături «tovarășul țăran» — robul de mai deunăzi — «foarte conștient» și «nespus de fericit», care în «Comitetele Sărăcilor» plămădește în nesfârșit gâlgăit oratoric zguduitor bogăție de mai târziu...

Așa s'a dus domnița zveltă și îmbrăcată în mătase, cu ochii albaștri — în cari se desfășurau perspective nemărginite ca pe un întins de mare, și întotdeauna muiați în lacrimi dintr'un prisos de duioșie. În locul ei a venit «tovarășa lucrătoare» pe care nimeni nu o aștepta și existența căreia nimeni nu o bănuia, cu mult negru subțunghie, cu mâinile veșnic în uleiuri, mirosind a sudoare, cu ochii scăpărători de ură și răzbunare, lucrătoare îmbrăcată acum în bluzișoară de stambă cu picățele și în fusta făcută dintr'un cearșaf domnesc, «anexat» cine știe din ce ladă burgheză sau primit pentru un echivalent de muncă, dela «Comitetul revoluționar» al comunei cutare.

Și nu mai sunt nesfârșitele feluri de dulțeturi, cu cari se mândriau proprietăresele massive. S'au zmulș din rădăcini jasmunii din ogradă și căpsunele mari, mari cât nuca! — cu cari se parfumau ciaiurile din toate timpurile anului.

S'a dus — și pentru totdeauna — ideologia acestor cuiburi boierești și se va stinge în curând și amintirea despre ele și de va rămâne ceva — vor fi numai doruri răslețe în inimă răslețe. Iar pe al istoriei plan această ideologie va trăi din mila și măestria penei lui Turgheniev și numai în opera lui poetică...

* * *

Dar numai cuiburile boierești?

Rusia își avea un suflet și în acest suflet (trăia o conștiință).

O conștiință veșnic turburată, însetată de cel mai indiscutabil imperativ categoric în căutarea unui Bine Moral, obligator pentru toți. Școlile literare, principiile de artă, ortodoxia, nenumăratele secte, monarhismul absolut, terorismul neadormit, ideea europeană sub forma ei socialistă și chiar teozofia neguroasă — erau nu manifestări de gust — ci chinurile acestei conștiințe, întotdeauna în veghe și întotdeauna rătăcită. Și ca un soare în neguri, într'o apariție nebuloasă, foarte vag și foarte chinuitor, în această conștiință trăia sâmburele Binelui, care trebuia odată și odată să încolțească.

Ci atunci, când se înfăptuia Răul, într'un chip conștient și în numele fie chiar al celor mai îndrăznețe și celor mai napoleoniene considerațiuni, — Rascólnicov, — această vie întrupare a conștiinței care vroia să se întrecă și să se cristalizeze într'o faptă — se chinuia până la moarte sub biciuirea ei.

Siberia devenia atunci nu numai un loc de pedeapsă pentru pușcăriași politici, ci și un loc de o înviorătoare ispășire, de o dregere a conștiinței.

S'a dus și această conștiință a Rusiei și s'a ghemuit în nemuritoarele scrieri ale lui Dostoievșchy.

În locul ei astăzi e în acțiune un principiu — sau poate o măsură? — conformitatea abstractă și practică cu țelul socialist...

* * *

De zguduitura trăsnetului dela 26 Octomvrie 1917, păru că se stinseră stelele, se întunecă soa-

rele, se îngrozi seninătatea și se prăbuși în infinit Cerul.

Cerul e iluzia unora. Cerul e simbolul altora, E realitatea cea mai autentică pentru mulți. Și e pristolul lui Dumnezeu pentru cei ce vor să fie fiii Lui.

Poate exista om și societate fără Cer?

Și mai ales poetul — spre ce altceva își va avânta sufletul?

A fost un strigăt:

— Jos avântul spre Sus!

— Să trăiască avântul în Jos!

Și prin gura unuia dintre poeții noi — poeții «tovarășilor conștienți» și a tovarășei în bluza de stambă cu picățele — noul avânt în jos își spune țelurile și adevărurile:

«Noi nu ne vom mai avânta spre acele jalnice înălțimi cari se numesc — Cer. Cerul e născocirea oamenilor fără lucru, a celor culcați, trândavi și fricoși. Să ne avântăm în jos! Împreună cu focul, cu metalul, cu gazul!... Ne vom scufunda în adâncimi, le vom despica cu mii de linii de oțel, vom ilumina și vom desveli prăpăștiile subțpământesti cu cascadele luminii și le vom umple cu urletul metalului. Vom fugi de cer pentru multă vreme, vom fugi de soare și de scânteierea stelelor ca să ne contopim cu pământul: căci el e în noi și noi suntem în el. Vom intra în pământ cu miile, vom intra acolo cu milioanele, vom intra ca un ocean de oameni. Însă de acolo nu vom ieși, nu vom ieși niciodată... Vom pieri înmormântându-ne în goană nesățioasă și în ciocniturele muncii. Născuți din pământ, ne vom întoarce în el, — cum s'a spus de cei vechi — dar pământul se va preschimba!»

A. GASTIEV.

Cultura proletară. Petersburg.

* * *

Poeții avântului în jos sunt și s'au numit poeți proletari.

Concepția lor filozofică o aveți în rândurile de mai sus. Conținutul viu al poeziei proletare e clasa muncitorească. Forma e diferită. Creațiunea e dinamică. Cealaltă, poezia de până acum, nu proletară, e burgheză, e contemplativă, prin urmare e «statică». Într'o societate colectivistă, contemplarea poetică e o trândăvie a duhului, o ramolire a personalității. Poetul trândăviei contemplative e un balast, devine un parazit, și dacă ochii lui se îndreaptă spre trecut, care în totdeauna e romantic și se înfățișează frumos, acest poet e contrarevoluționar, prin urmare e un vrăjmaș. El crează — sau prelungește — cultura burgheziei, care, împreună cu această clasă, a fost negată, zdrobită și măturată. Deaceia poezii dinamici sunt și trebuie să fie mândrețea și fala criticilor sovietici. În revista «Cultura proletară» — cea mai mare și mai autoritară revistă a Rusiei de azi — s'au pus «temeliile» acestei poezii, s'a fixat condițiunile ei, s'au precizat criteriile și s'au stabilit aprecierile.

Ce e această dinamopoezie, poezia proletară? Cetim acolo:

«Poezia proletară deabia începe să se nască; în desvoltarea sa, ea trebuie în mod inevitabil să-și făurească formele noi, cari încă nu s'au definit. Aceste forme sunt azi obiectul căutărilor. Totuși e cunoscut — în caracterul lui general — conținutul fundamental al acestei poezii. Acest conținut e vieța toată a clasei muncitorești:

apercepțiile ei a lumii, înțelegerea ei a lumii, raportul ei practic cu această lume, năzuiele, ei proletare, idealurile ei. Noul artist trebuie să exprime anume aceasta și în chip organizat să-l intruizeze în imagini, creând din aceste raporturi o legătură nouă și vie pentru colectivul său de clasă, o legătură capabilă să crească și să se desvolte până la cea universal-omenească».

A. BOGDANOV
«Simplicitate și finețe».

Pentru ca această caracterizare a poeziei proletare să fie și mai deslușită, un alt critic literar sovietic scrie:

«Literatura proletară, născându-se în flăcările revoluției sociale și răsfrângând avântul, pasiunile, lupta, prigonirile, mânia și iubirea clasei muncitorești în construirea Societății, se apropie de tot ce există cu concepția sa aparte despre lume, despre viață, despre forțele motrice ale proletariatului, despre lupta lui pentru victoria finală».

VALERIAN POLIANSCHY
«Două poezii».

«Eu» se înlocuește cu «noi». Individualismul poetului burghez e anarhic, colectivismul poetului proletar e constructiv. Cel dintâiu produce o neîndoială literară. Ce înseamnă, într'adevăr, — și cui îi pasă de — romantism, naturalism, clasicism, pseudoclasicism, simbolism, instrumentalism, misticism, acmeism, futurism...?! Poetii colectivști nu mai vor să fie un simplu obiect de statistică, o deșartă clasificare literară. Ei au o mare menire «istorică», ei au creat forța lor colectivă și cu drept și cu mândrie declară:

A. Găstiev: «Noi am îndrăznit! Noi suntem împreună!»

B. Chirilov: «Noi suntem nenumăratele legioane ale muncii!»

M. Gherasimov: «Noi totul vom lua, noi totul vom cunoaște!»

Când li se spune că până la 26 Octombrie 1917 au existat în omenire poeți — și unii geniali

profetici! — cari nu și-au trăit viața pe un vârf de munte, nici într'un ungher blindat sau într'o cutie de sifid, ci în mijlocul societății, — au trăit din patimile, din bucuriile sau zdrobirile sufletesti ale epocii lor, iar unii s'au jertit pentru binele, demnitățile și gloria societății lor — criticul proletar Polianschky răspunde:

«Da, însă poetul burghez care și-a contopit sufletul cu sufletul obștesc e un pribeag în mulțime, chiar de va fi acceptat legile acestei mulțimi și chiar de i-ar fi dat individualitatea sa. Pe câtă vreme poetul proletar e fiul colectivului său, e organul lui, e partea lui nedespărțibilă. De aceea, el n'are pentru ce să-și bată capul asupra blestematelor întrebări: să-și dea individualitatea sau nu, să primiască legile colectivului sau nu. El e legiuitor, și împlinitor. Și prin aceasta el e tare».

Criticului proletar nici nu-i vine în gând că o societate nu poate să existe fără un ideal, — căci idealul chiar al unui societăți comuniste nu începe dela producția sau supraproducția bunurilor materiale ca să se sfârșească la distribuția acestor bunuri după anumite norme. Poetul adevărat — cel născut din harul Domnului, — dacă nu e în stare să înfăptuiască cu viața sa — cel puțin în conștiința sa trebuie să poarte ca o lumină nestinsă — chipul ideal al omului pe pământ. Căci omenirea în nemărginita ei imensitate n'are o țintă pusă de cineva undeva în afară din ea, ci aceea — ca fiecare unitate vie să tindă a fi întruparea cea mai apropiată și mai desăvârșită a chipului superior și idealizat, ce trăiește în conștiința poetului. De aceea poetul nu legiferează, ci strălucește, nu mână cu băta, ci ridică pe ceilalți prin cuceritoarea atracție a frumuseței și a superiorității sale sufletești. Poezia lui nu poate fi un decret, ci este un avânt și un avânt în sus.

* * *

Intr'un număr apropiat vom cerceta, sprijinit pe câteva traduceri, ce-a isbutit să ne dea până acum creația dinamopoetică a cântăreților proletari, și ce mai putem aștepta dela dânsa.

SCRISORI FRANCEZE DIN BELGIA

de

Roger Avermaete

AM scris înadins în fruntea acestor șire: — «Scrisori franceze din Belgia», și nu cum se face în-deobște: «Scrisori belgiene».

Cu cele ale sale opt milioane de locuitori, Belgia are două limbi oficiale, și deci două literaturi. E nevoie de precizat asta dela început, cu prețul chiar al unei ușoare părtiniri, căci nici literatura flamandă nu e de disprețuit iar frații noștri flamanzi sunt din fire cu deosebire bănuitori. De aceia am găsit mai înțelept, să îngrădesc intenția acestor scrisori deocamdată, și să o spun dela început limpede. Nădăjduiesc că și așa, vor fi încă folositoare străinului. N'as dori să înghită drept cele mai autentice bucate naționale, înspăimântătorul ghiveciu pe care-l publică unii fanteziști, informatori ai vieții noastre intelectuale, peste granițe.

E un mijloc, sub cuvânt că scot la lumină talentele tinere, de a pomeni mai ales privighetorile bătrâne, singurile supraviețuitoare ale Parnasului.

Fiindcă e vorba de bătrâni, să vorbim de ei. Au cu dânsii numărul, și numărul înseamnă ceva dacă nu respectabil, cel puțin impunător. Ei formează marea majoritate de scriitori ai Belgiei. Pe ei îi întâlnești la fiecare pas.

Incepând dela moșneguții tremurători ai Academiei, și sfârșind cu studiosii versificatori de retorică, se recunosc ușor după dragostea lor comună pentru banal și după ura lor fricoasă pentru tot ce e tinerețe și viață. Visul lor cel din urmă le-a fost Academia. O au însăfârșit, fiindcă autoritățile publice, la toate națiile din lume sunt ferice și grăbite să colaboreze cu dragă inimă la o nerozie. Și nerozia de această dată, poartă numele de «Académie Royale de Langue et de Littérature française de Belgique». E mai mult decât un titlu — e o firmă. În afară de câte-va rare talente, pe care cu părere de rău le întâlnim în această glumeată adunare; academicienii sunt o surprinzătoare tovarășie de

oameni șterși și de celebrități de cenaclu. Ei vor împărți de bunăseamă premii, și cu aceasta își vor mări fără îndoială prestigiul printre vitejii luptători cu cele 12 picioare ale versurilor, cari fără o odihnă, după nepieritoarele învățăminte ale lui Boileau, toarnă strofe după strofe, cu discretul ajutor al dicționarului de rime.

Nu voi înșira nume. Sunt prea numeroase. Și nu vor spune prea mult. Sunt numele acelor care au asigurat literaturii franceze din Belgia, o faimă puțin onorabilă. Prin scrisul lor fără vieată, au isbutit să instrăineze publicul belgian de literatură. Impotriva lor, împotriva literaturii lor vetuste, împotriva îndărădnicii și nepriceperii lor, luptă elementele sănătoase și vii, singurele despre care vom ține într'adevăr să vorbim.

Clasificațiile sunt adesea greu de făcut. Sunt mai întotdeauna arbitrării. Nu văd decât două mari tabere; cea a *mumiilor* despre care am avut plăcerea să amintesc mai sus, și cea a *vilor*. Îmi pare mai rațional așa, decât să vorbesc de «tineri, moderni, avant-gardă», termeni de o precizie nebuloasă și adevărata cutie a Pandorei pentru discuțiile literare. Numesc *vii*, scriitorii care în opera lor se căznesc, și isbutesc să fie interpreții timpului lor. Prin fond și prin formă. În amândouă împrejurările e o sfortare de întinerire, fie ea aplicată la partea materială a ideilor, fie că se aplică la instrumentul necesar de exprimare — la limbă. Nu e nevoie neapărat să fii iconoclast ca să probezi că ești în viață. E nevoie doar să privești arta drept altceva, decât o religie intangibilă, în care cultul excesiv al strămoșilor e primul verset de intonat în ruga din fiecare zori de zi.

Acestea spuse, să încercăm a desprinde curente, dacă sunt într'adevăr în stare să caracterizeze literatura noastră de după războiu.

Inainte de toate, ^{*} ^{*} ^{*} poezia. Intocmai ca în clanul mumiilor, ea e demult cea mai cultivată grădină. Intru cât privește influențele, vom aminti mai întâi numele lui Laforgue, Verhaeren, Jammes, L'Abbaye, Cendrars. Nu voi încerca să deslușesc partea de influență care apasă asupra fiecăruia dintre tinerii poeți. Jocul îmi pare zadarnic. Și ingrat. Cea mai mare parte dintre tineri, poartă cu ei, lupta a două influențe deosebite, adesea contradictorii, și măsura exactă în care birue una ori alta, e greu de statorricit.

Mai întâi, cei mai înțelepți, pe care îi putem numi grupul de dreapta. Definiția nu are nimic de aface cu politica (de altfel, există cel puțin un comunist în întreaga ceată). Majoritatea acestor poeți, scriu versuri regulate și au rămas credincioși rimei. Prin stilul lor limpede, direct, sincer, se deosebesc totuși de îndată de pompierii poeziei. Ei au întru aceasta, pe un frate mai mare; Max Elskamp. I-aș numi mai nimerit poate: — intimiști. Povestesc de preferință vieța lucrurilor familiare, și dau întâetate la ceea ce am numi,

pentru mai multă ușurință; — sufletul lor. Adăogați la aceasta un pic de fantezie. Actualul director al teatrului *du Marais*, Jules Delacre, a isbutit în genul acesta. Trebuie să regretăm tăcerea din ultima vreme. Alți reprezentanți: Herman Fernay-Cid, Paul Fierens, foarte jammist câteodată, Arthur Cantillon, Armand Henneuse, Raymond Colleye și Mélot du Dy. La aceasta din urmă predomină fantezia. L'am pomenit aici, fiindcă prin forma sa, se înrudește mai mult cu aceștia decât cu grupul mic al fanteziștilor, al căror vers-librism ajunge la unii pânăla salturi tipografice. Îi vom numi, începând cu Henri Van de Putte dacă voțiți, pentru a ajunge la dadaistul Pansaers, trecând pe la P. G. Van Hecke și Paul Neuhs (care în ceasul de față trebuie să fie foarte necăjit de o anumită carte «Loin du Tumulte» ce-i stă pe suflet); amândoi de un modernism exterior puțin transcendent.

De o aproape înrudire cu primul grup al intimiștilor, dar cu o viziune mai limpede a imaginilor exterioare, sunt vers-libriștii: Marcel Loumaye și Albert Lepage. Și tot aci, mai la stânga; Franz Hellens, Leon Chenoy, Robert Goffin, Marcel Lecomte și René Purnal. Viziunea lor prinde mai intens sufletul vieții moderne. E în scrisul lor neliniște, căutare e tainelor sufletești și poate câteodată o exagerată preciozitate. Mănuiesc versul liber, dar îl supun unei discipline mai severe decât au făcut-o simbolistii. Se deosebesc și printr'o disciplină verbală mai strictă. Lirismul lor e stăpânit. Franz Hellens cunoscut mai mult ca prozator și Robert Goffin sunt cei mai interesanți. Cel din urmă mai cu seamă, foarte tânăr încă, făgăduiește mult. Arta sa e mai sănătoasă decât a lui Lecomte, tot tânăr și acela, și talent, dar prea artificial pervers.

Altă grupare însemnată, a humaniștilor. Omul și jalnicul lui destin social e marea temă a inspirației lor. Ca meșteșug tehnic, s'ar despărți în două tabere bine lămurite. Liricii emfatici, cu ritmul cadentat după buna formulă verhaereniană: Pierre Broodcoorens, Charles Plisnier. Ajung la un paroxism înfocat, al cărui reprezentanți sunt René Liège și atât de originalul Pierre Bourgeois. Mai disciplinat ca formă, și mai sobri sunt: Georges Linze care se apropie uneori de intimiști, Sebastian Dongrie, de o neobicinuită puritate de expresie, Bob Claessens, la început intimist, astăzi fraternel, senzual și exagerat; José Vatriquant, Albert Souvenier, și Augustin Habaru.

Inainte de a mă opri, trebuie să adaog încă odată că port singura răspundere a acestor clasificări și că interesații nu vor întârzia să se lepede de cutare vecinătate, sau să conteste cutare grupare, fiind din fire extrem de individualiști în arta lor.

Pentru cea mai apropiată dată, vom vedea starea de astăzi a prozei, a criticii, a teatrului, și a publicațiilor.

D R A M A Ș I T E A T R U L

ION BREZEANU ȘI «NĂPASTA» LUI I. L. CARAGIALE

de

Ioan Marin Sadoveanu

ÎN tragedia în care Caragiale a mână adâncul sufletului pe scenă și a ciocnit patimele ca un mare creator, prin defectele calităților sale, sunt puțin strămtorate personagiile, în zidurile unei prea pre-

cise și severe arhitecturi, afară de unul: Ion Nebulunul.

E un rol episodic, firește; e legătura acțiunii, e clar. Ceea ce interesează însă e personajul indivi-

dualizat, separat de piesă, așa cum trăește scos din determinismul scenic.

E creat din cea mai generoasă și caldă dragoste pentru oameni. Caragiale e și un mare poet liric, sugrumat însă întotdeauna de poetul dramatic din el, care a precumpănit, numai aci, în rolul nebulului și-a îngăduit câteva elemente cari să-i fie o clipă pasul acțiunii în loc: halucinațiile și descrierile lui Ion.

Dar și în ele e de o clasică putere și sobrietate; în câteva cuvinte numai, construiește lumea lui Ion; trece dincolo de realități, sparge scena și îi taie perspectivele până la ținuturile cu contururi cețoase și imponderabile. Ca Shakespeare, ca Ibsen, ca Strindberg, Caragiale poartă stigmatul precis, neîndoielnic al marelui poet dramatic: trece lucruri imateriale prin mecanismul real și puțin grosolan al teatrului. Subțierea aceasta, sublimarea mijloacelor e arta cea mare. Iată:

ION: Dacă ești dracu, de ce nu te duci să stai în balta unde te-a gonit Maica Domnului?... Măi... este la noi o ocnă părăsită... În fund, e o baltă neagră... Dacă arunci o piatră în fund, numai de departe, din inima pământului, începe să aue, și aue tot mereu, și tocm' adoazi tace, când zice Maica Domnului: destul!...

Atât. După cum se vede, totul e săpat în cuvânt, nici măcar nu e împletită o scenă aci, care, în cadrul realist al piesei, să vrea cu orice chip să introducă elementul acesta supranatural. Caragiale se servește de el numai pentru «construirea» lui Ion și atât. Reușita însă îi e așa de deplină, încât se desface ca un impresionant fundal mistic, pentru întreaga piesă.

Apoi mai sunt mici fărâme care întregesc im-

presiunea; amintuți-vă povestea evadării, chemarea veveriții și mariolatRIA nebulului.

De însemnat: în afară de halucinațiile lui, Ion e singurul care nu are vreun monolog de spus: dezechilibrul lui mintal, e incapabil să se concentreze într'un focar de acesta al atențiunii.

Iată pe Ion nebulul. E un rol înspăimântător de greu: concentrat, adânc, plin de cotituri, frânt, cu linii cari se duc punctate pe alocurea...

Din el, *Ion Brezeanu, cel mai mare actor al nostru* a sculptat o creațiune de neuitat. De cum intră în scenă te înfioare, și-ți bat pleoapele înlăcrimate de milă. Debitul când frânt, când precipitat, tocat, sec, lipsit de conținut, când cald, colorat, vibrant — ca pentru o rugăciune.

Gesturile și atitudinea lui sunt cea mai impresionantă sinteză — din câte am văzut: călcătura e strâmbă, încheeturile sunt răsucite, totul e nelegat, aritmic, ca în urma rupeii unui fir interior care-l lega pe om.

Priviți-l numai pe Brezeanu pe care mănâncă în «Năpasta», pâinea pe care i-o dau Anca și Dragomir: e cu puțin numai deosebit de un câine bătut și flămând. E treapta cea mai de jos a ființei omenești.

De zeci de ani, pe diferitele noastre scene, «Năpasta» — grație lui Ion Brezeanu — continuă să fie spectacolul cel mai de preț.

Ne gândim cu groază și desnădejdie că va veni o zi, cât mai târzie, în care altcineva să se încerce în Ion din «Năpasta».

Atunci se vor fi șters, pentru noi, și Harpagon, și Mogărdici și câți alții, iremediabil.

Căci Ion Brezeanu azi e mai mult decât o glorie românească; numai să vrea și e o glorie europeană.

C R O N I C A M Ă R U N T Ă

NEPUTINCIOS în politică, spiritul iconoclast al bravilor noștri călăuzitori spre viitor se manifestă foarte activ în literatură. E greu să crezi că ai dărâmat cu două vorbe violente așezămintele sociale sau regimul politic. Dar când aplici aceste două vorbe violente pe fruntea olimpiantă a unui scriitor din trecut, ai iluzia, tu, iconoclastul, că revoluția s'a și făcut; gloria consacrată s'a prăbușit și, pe ruini, poți ridica trufaș idolii viitorului. În literatură se poate spune astăzi orice, mai ales prostii și impertinențe. N'a rămas, astfel, aproape nimic, din ceea ce alcătuiește coloanele de marmură ale artei românești, neîntinat de disprețul acestei mentalități iconoclaste.

Se insultă Grigorescu și, în schimb, orice zgârie-pânză e declarat fenomen; se insultă Coșbuc și, în schimb, oricine iscălește o frază fără gramatică e trâmbitat geniu literar. Nu e de mirare, deci, că pe aceeași pagină unde Sadoveanu e nimicit dintr'un condeiu, un nou venit ca d-l Ion Călugăru e «consacrat», pentru douăzeci de foi de făgăduinți, drept un nou Creangă. Il cităm nu ca să-l «distrugem» — o broșurică ce făgăduiește trebuie primită cu oarecare indulgență, — ci pentru a semnaliza procedeele de care dânsul nu e vinovat cu nimic. «Caii lui Cibicioc» trag spre târgul literar de azi un cărucior cioplit cu stângăcii copilărești și încărcat uneori cu imagini și cuvinte bine așezate. Dar alături de ele, e un zarzavat ieftin ce nu poate atrage un preț literar, nici măcar gramatical.

D-l Ion Călugăru scrie: Caii sunt «măncăcioși de coceni», «il silea să bea vinuri vechi și mâncăruri rare», «stăpân pe așa o minunată idee cum n'a mai avut nimeni», «amestecătură de birjari, cotiugari, hamali și alte meșteșuguri grele», «buruiană blestemată și otrăvicioasă», «oamenii nu se joacă așa cu dobitoace mai prejos lor», «când primi scrisoarea, și zise că poate fi al cuiva ce i-a trimes-o s'o citească», «cu cât ești mai prejos altora bine înzestrați?» etc. etc... Măcar cu cât cântărește acest zarzavat antigramatical e mai prejos lui Creangă, bine înzestratul. Hei, domnilor critici revoluționari, iapa cea albă a lui Moș Nichifor Coțcarul luminează și-acum prin noapte ca un fânar. Și ea e un bidiviu față de mănjiile șchiopi ai lui Cibicioc.

—

PUȚINELE tâlmăciri în limbile europene, din literatura noastră, erau până mai deunăzi, de preferință bucăți în proză. După războiu au început să treacă granița graiului românesc și piesele de teatru, — unele, ca ale lui Caragiale, prin propria lor putere, altele prin intervenția autorilor lor, în viață. În treacăt zis, intervenția autorului însuși pentru a-și înlesni o traducere e condamnată la noi ca o ambiție de succes. În raporturile dintre scriitorii țărilor mai înaintate lucrul e obișnuit și nimeni nu-l condamnă. Scriitorii ruși, pribegi în largul Europei, își pun singuri la cale traducerile

și mulțumită inițiativei lor, avem această formidabilă invazie a spiritului rusesc asupra întregului continent. Despre Rabindranath Tagore n'am fi auzit nici acum dacă nu și-ar fi tradus singur versurile în englezește. Și nici spaniolul Blasco Ibanez n'ar fi ajuns până la noi, dacă el însuși nu și-ar fi organizat traducerea romanelor, lansate apoi cu un aparat de reclamă vrednic de D'A-nunzio. Inițiativa personală e, deci, recomandabilă. Succesul scriitorului tradus atrage atenția și asupra literaturii respective și, în general, asupra patriei lui.

Și fără această inițiativă, după proză și după teatru, poezia noastră începe să fie tălmăcită. Două antologii — ale dd. Keresztury Sándor și Franyo Zoltan — ni se pregătesc în ungrește. Pribeag prin părțile noastre, scriitorul rus Teodorof, de două ori încununat de Academia din Petrograd, ne pregătește o altă antologie în ru-sește. Tălmăcirea lui Eminescu, în întregime, fă-cută de d. profesor Ramiro Ortiz, e gata să apară în colecția unei mari edituri italiene. În idiș a dat un respectabil volum de 600 de pagini d. Salomon Segall. Autorul acestei antologii a făcut însă o dureroasă și semnificativă experiență. Insuflețit de ideea apropierei concetățenilor români și evrei, d. Segall a pus mîgală îndelungă în aceste tălmăciri răsunător laudate, mai ales de cei ce nu cunoșteau idișul. Tipărirea lucrării, la Viena, l-a costat aproape jumătate de milion, agoniseala bătrânețelor sale, ca în urmă... cărțile să-i stea în vrafuri neatînse. Cine să le cumpere? Români, oricât de măguliti, nu le pot ceti. Conce-tățenii evrei le-au primit cu răceală. Autoritățile i-au făcut făgăduieli. Iar autorul, sleit și sărac, își contemplă mormanele de cărți și de păreri de rău...

CA nici într'un an altul, vitrinile librăriilor pentru aceste sărbători trecute, au fost tixite de cărți tipărite pentru copii cu oarecare dragoste și uneori cu îndestulă pricepere. E cel dintăiu merit al «Cărții Românești», care a înțeles mai degrabă decât celelalte edituri, că bibliotecile pentru copii înseamnă nu numai o bună afacere momentană, dar și o iscusită cucerire de clientelă pentru cărțile de mai târziu, de maturitate, ale editurii, atunci când lectorii lui de Amicis ori Ispirescu devin cetitorii copti ai celorlalte biblioteci, anunțate în serii ce vor să îndreptățească oarecum și un program al viitorului. Sunt vreo cincizeci de cărți, cele mai multe ilustrate și investmăntate în scoarțe trainice de carton, cari au adus îndestulă desfă-tare vacanței școlarești, iar istorioarele cu chi-puri și fără vorbe ale d-lui Biciulescu de o plidă ori acele ale d-lui Apostol Culea, precum și altele născocite de scriitori autohtoni sau împământe-nite de aiurea, au însemnat într'adevăr un dar folositor, pe masa pomului de Crăciun, alături-a cu ursul de păslă cu muzicuță în interior și de automobilul de tablă cu resort și minusculă sirenă. Copiii acestor vremi cetesc mai mult decât nădăj-duiau toate prevederile noastre; cele o sută mii exemplare cât tipărește o revistă scrisă pentru dânsii au rotunjit o cifră ce ne uimește încă. Ar fi fost o politică a cărții lipsită de prevedere, neur-mărirea din timp, de către editori, a acesteia vine de aur, neexploatăată până acum decât întâmplător și fără stăruință. Și-au dat silințele și alte edituri: «Samitca» dela Craiova, «Ancora» din Capitală. vreo două mai mărunte din Ardeal; dar unele

s'au oprit prea mult la localizări — și dintre cele mai eține, — altele par a nu împlini decât un trecător capriciu. N'am putea spune de altfel că și «Cartea Românească», a avut întotdeauna mâna fericită. Spicuim la întâmplare din «Povești și Glume» ilustrate de d-l Maitei Gradu:

«Într'o dimineață când toanta aia de Paraschiva...»
«Vi-l recomand; e un băiat zevzec, năuc, etc.»
«Și cum sta așa cioroiul (e vorba de un țigan)».
«Și la bal, Mandeo băiete, ce-ai să mai joci tu cu fete (probabil la Salata ori la Complet, etc.)»
Toantă, zevzec, năuc, cioroiu, — nu cred că e nevoie să învățăm atât de timpuriu copiii cu atât de savuroase expresii, când mai ales atâta vreme mai au încă înainte, până la o matură educație parlamentară.

PREMIERA romanului *Silbermann*, al lui Jacques de Lacretelle, cu premiul *Vie heureuse*, a adus din nou în discuție romantismul bolnăvicios al adolescenței care a invadat literatura franceză. Sunt o sumedenie: *La Vie inquiète de Jean Her-melin* de același Jacques de Lacretelle, *Le Cahier Gris* de Roger Martin du Gard, altele de Giraudoux, Paul Morand, Cremieux. Romane ale «marelui mis-ter collégien», cum le numește Henri Massis, în «la Revue Universelle», aduc în literatură ceva echivoc, spovedanii ale vârstei când tot neastâm-părul adolescenței naufragiază în viciu, în mici lașități, în încercări de sbor ce sfârșesc în târit, în nesatisfacere firească a cărnii, în anomalii. Peste tot, în aceste povestiri ale vieții de licean, în aceste autobiografii ale adolescenței, găsim o pagină de imoralism și anomalie. Prieteniiile, entu-ziasmul, generozitatea celei dintăiu tinereti lunecă în apropiere degradante. Roger Martin du Gard a scris pe această temă cele dintăiu două volume ale operei sale ce se anunță vastă; «Les Thibault», Jacques de Lacretelle găsește tot aci subiectul unei scene decisive din «Silberman». E o modă, o obsesie. «Căci — scrie Henri Massis — impresia du-reroasă și plictiseala pe care ne-o lasă aceste mărturisiri, vine mai puțin dela mizeriile descrise, cât dela lipsa de putere, de îndrăzneală, de virilitate cu care sunt explorate. În ciuda freudismului, a psihologiei rusești, a întregii literaturi amestecate acestor veleități nesănătoase; nu sunt în fond decât jocuri de mici burghezi îngăduitori cu ei înșiși. Un Dostoiewski, de o pildă, ne coboară în cele mai întunecoase adâncuri ale naturii noastre decăzute și aruncă groaznice luciri de lumină asupra per-versității omenesti; dar această viziune teribilă a unei lumi de păcat răscolește în suflet reacțiuni de o putere nespūsă». Nimic din toate acestea în romantismul steril al romanelor de adolescență, unde abuzul de sensibilitate sfârșește într'un ci-nism plin de descurajare.

Și e cu atât mai neașteptat, cu cât această mor-bidă literatură tinerească a tinerilor, apare după aspra ucenicie a războiului, care se spunea că va înfige o cruce la răspintia unei epoci literare viguroase, de regenerare.

CEIII au aniversat zece ani dela moartea poetului Iaroslav Vrchlicky, fără îndoială unul din cei mai fecunzi scriitori ai ultimei jumătăți de veac. În treizeci de ani, a scris șasezeci și cinci volume de poezii, treizeci și cinci de teatru, două-

sprezece de critică, trei volume de proză și peste o sută volume de traduceri în versuri. Operă care ar zdruncina și prodigioasa faimă a lui Lope de Vega.

Compatrioții îl pun alături de cei mai mari poeți contemporani ai Europei; de fapt peste granițe a fost cunoscut numai în Polonia, în Italia și în Franța, atât cât să i se dea Legiunea de onoare pentru cele câteva zeci de volume de traduceri din poezii francezi, începând cu Villon și sfârșind cu Regnier. Când academia Cehă i-a prezentat candidatura la premiul Nobel a fost înlăturat de reputația lui Paul Heijse, concurent îndestul de mediocru, despre care acum chiar, nu mai pomenesc decât istoriograful literari.

Z

DIN Paris, un prietin, ne trimite câteva rânduri scrise cu emoțiune tinerească ce stă bine, după o vizită la casa lui Balzac, prefăcută de curând într'un modest muzeu. Casa din Passy, fusese amenințată să dispară. Un american, oferise prețuri fabuloase proprietarei, pentru a o dărâma și ridica în locu-i un edificiu de speulă. S'a întâmplat de astădată ca ispita banului să fie prea slabă. Casa lui Balzac a fost cruțată de ruină; astăzi un grup de pioși admiratori ai celui ce-a scris «Comedia umană» au isbutit să-i dea înfățișarea de pe vremuri, adunând la olaltă obiectele și decorul de care se înconjură în munca de fiecare noapte romancierul cu pieptul părșos și cu gât de taur. Cabinetul de lucru, e ca și atunci, tapisat cu mătasă vișinie, fotoliul e aproape de masa unde Balzac acoperea înfrigurat, cu șire grăbite, foile de hârtie pe care le arunca îndată, la spate, pe jos, fără să le fi recitit și numerotat. Se află adunate acolo și câteva manuscrise și mai ales multe foi de corectură, din acele ce făceau odinioară groaza culegătorilor tipografi. Căci autorul lui «Père Goriot» nu restabilea textul decât în aceste corecturi, adăogate, tăiate, impestrițate de semne cabalistice, de linii încrucișate ca firile de păianjen, într'o încălceală atât de înspăimântătoare încât culegătorii angajați la imprimăria unde se tipărea «Comedia umană», aveau prima grijă să stipuleze în contract că nu vor face mai mult «d'une heure de Balzac», pe zi. Pe un colț de etajeră stă rece și neatinsă deacum de mâna omenească, și faimoasa mașină de cafea, în a cărei băutură neagră după miez de noapte, Balzac, căuta înfrigurarea inspirației, ce avea să grăbească cu o săptămână sfârșitul unui roman și deci, eliberarea de amenințarea unei scadențe de poliță.

Z

NUMELE lui Pasteur, vânturat grăbit în toate gazetele cu prilejul centenarului sărbătorit de Franța, n'a distras decât o clipă și superficial atenția cetitorului, absorbită cu totul de complicațiile ivite la Laussana și de ocuparea bazenului Ruhr. Totuși, privită astăzi din confortabilul jâlț al axiomei științifice statornicite, lupta dusă cu vânoșenie acum șaptezeci de ani de către Pasteur, pentru a risipi ereziile adversarilor, apare eroică și asemuitoare cu cea de odinioară a lui Giordano Bruno ori Copernic.

Plutarch, povestise cum pământul Egiptului făcea să nască șoareci; în Georgice, Virgil, arătase cum albinele s'au născut din carnea putredă a unui bou; Aristot văzuse țiparii înviind din nămolul râurilor, Buonanni credea că păsările marine prind

aripi din lemnele putrede purtate de talazuri; Lucretiu, Ovidiu, Pliniu cel bătrân, lăudaseră în scrisul lor însușirea minunată a naturii de a zămislă vieața din neant, fără nici un germene fecundat, misterioasă generație spontană ce făcea să apară guzgani sub clopotul de sticlă cu nuci, și vervețe în livada cu aluni. Cu acești strigoi ai trecutului și cu încăpățănarea ereticilor contemporani, a avut de ținut piept pentru a face să biruiască o teorie fertilă în cele mai variate consecințe; începând dela fermentarea alcoolică și dela levure și sfârșind cu iscusitele precauții de profilaxie, sterilizare, ori imunizare ale actualei științe doctoricești.

Dar ce melancolice reflexiuni asupra vremelniceii tuturor biruințelor cărturărești și de laborator, oferă lectura studiilor scrise cu prilejul acestui centenar! Părea nălucirea generației spontane, dărmată pentru totdeauna, de către sărbătoritul dela Strassburg. Și iată, că aproape în toate articolele elogioase închinată de foștii elevi, — și de cei mai fanatici încă, — străbate începutul unei rezerve. Cercetările fizico-chimice moderne, ale chimiei biologice, experiențele asupra coloidelor, nu mai îngăduie nici o tranzație bruscă, nici un salt între lumea inorganică și cea viețuitoare. Generația spontană nu mai pare imposibilă; începe a deveni firească. Căci atât de relativă e realitatea, chiar când a fost închisă ermetic în eprubete de sticlă și cântărită cu cea mai fină balanță a laboratorului.

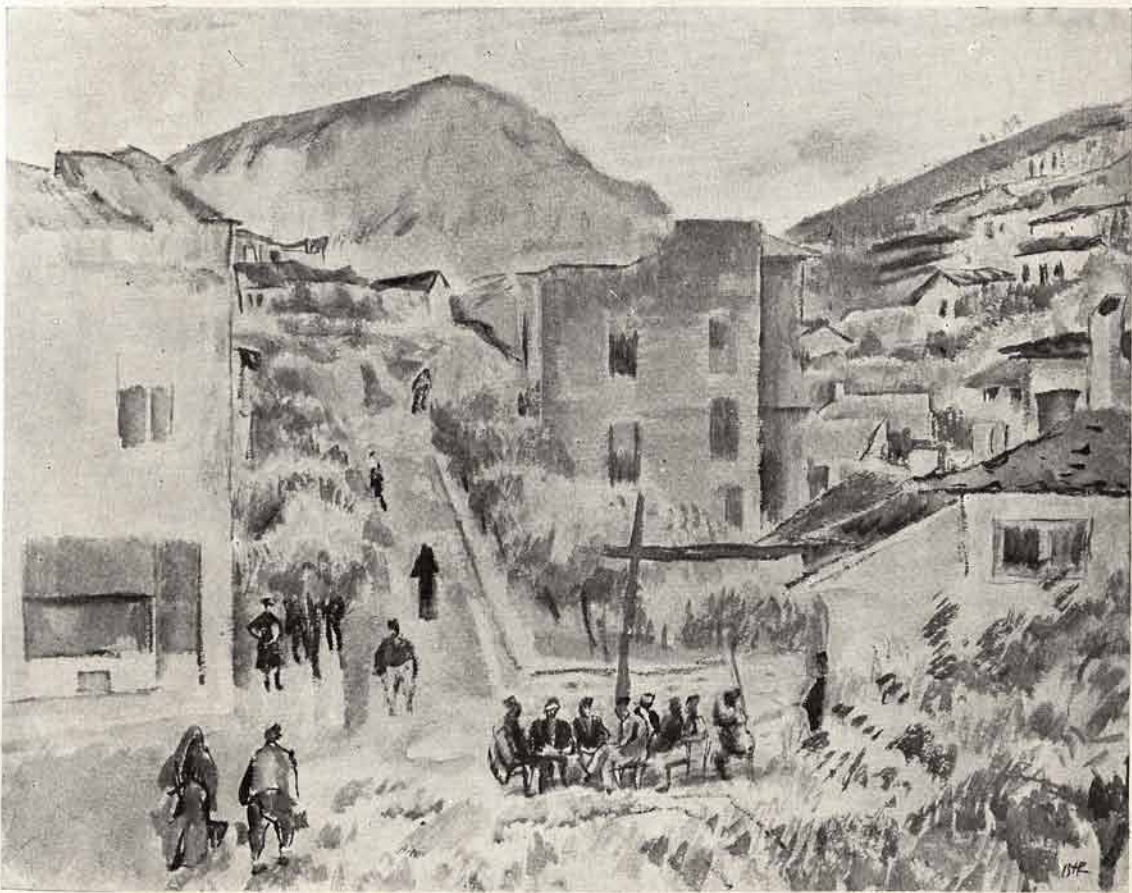
Z

UN neurolog elvețian, după tratarea câtorva sute de bolnavi de toate rasele, a ajuns la concluzii interesante întrucât privește raportul între inteligență și sensibilitate.

Studiind după Freud și Jung, vervii complexi, a măsurat aproape cu precizie una aparat înregistrator, mișcarea gândirei, și rapiditatea ei, așa cum se face îndeobște cu vântul ori cu sunetul. Rezultatul acestor observații a fost că la oamenii cu inteligența obicinuită, sensibilitatea unui individ la o mie numai, trece înaintea inteligenței, în receptivitate estetică. Astfel, după concluziile doctorului elvețian, unele popoare, și din cele mai civilizate, pot să se bucure de operele de artă, să le înțeleagă chiar, să le guste, dar numai prin mijlocirea rațiunii. Cei mai mulți oameni, cu inteligența de altfel activă, sunt înaintea unui tablou ca surdo-muții din naștere care ar cunoaște o limbă, ar scri-o și ar citi-o, dar n'ar putea să audă niciodată sunetele reprezentate prin literile alfabetului. O prăpastie separă pe artist de neartist, și de aci certurile fără sfârșit, discuțiunile în care două tabere nu pot să se împace niciodată asupra unui principiu al frumosului, controversat. Al șaselea simț, care ar fi acel al gustului, nu e aparnagiul intelectualului, al omului cultivat. Dimpotrivă, instinctul estetic, simțul calității, se întâlnește mai ales la primitivi. Dacă Molière încerca puterea pieselor sale, citindu-le fetei din casă, o făcea poate fiindcă Babeta era mai fină decât Célimèna, și în orice caz mai aproape de natură. Spectatorii cei mai receptivi, sunt acei din jumătatea din urmă a sălei de spectacol. Intelectualul e mai predispus să judece și să simță după educație și după modă. *Găsește frumos ceace-a fost învățat să găsească frumos.* Incercați a explica astfel unanimitatea opiniilor asupra artiștilor și operilor de artă din timpurile trecute și diversitatea de opinii asupra celor contemporane.

CAFENEA IN STAMBUL

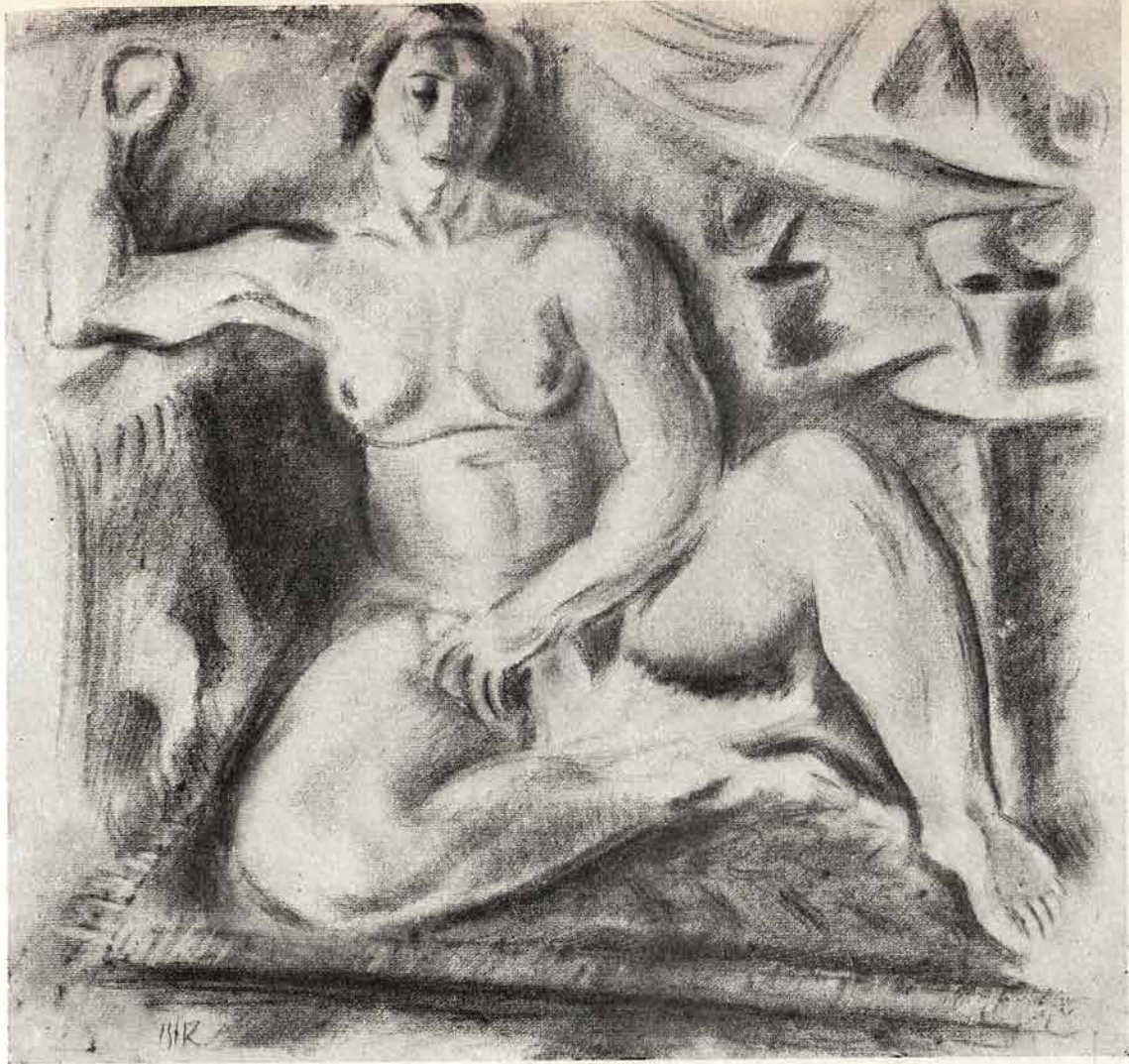
BALCIC

GÂNDIREA

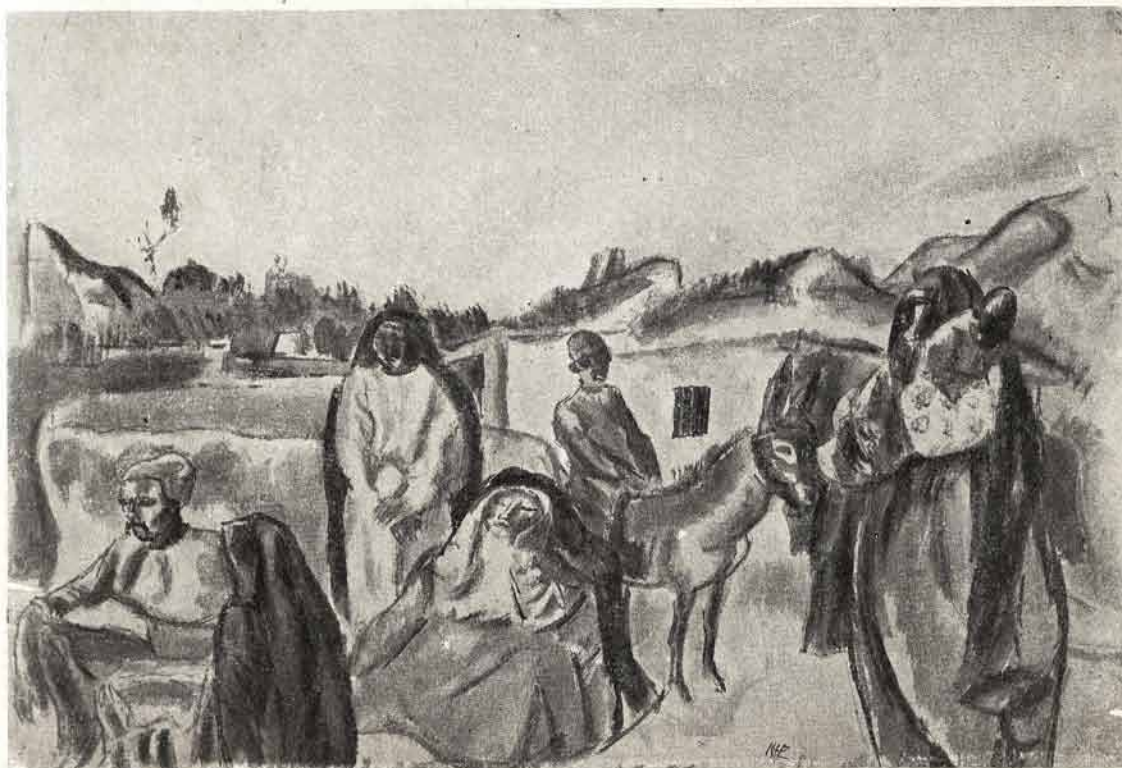

STUDII PENTRU FAMILIE DE TĂTARI

GÂNDIREA

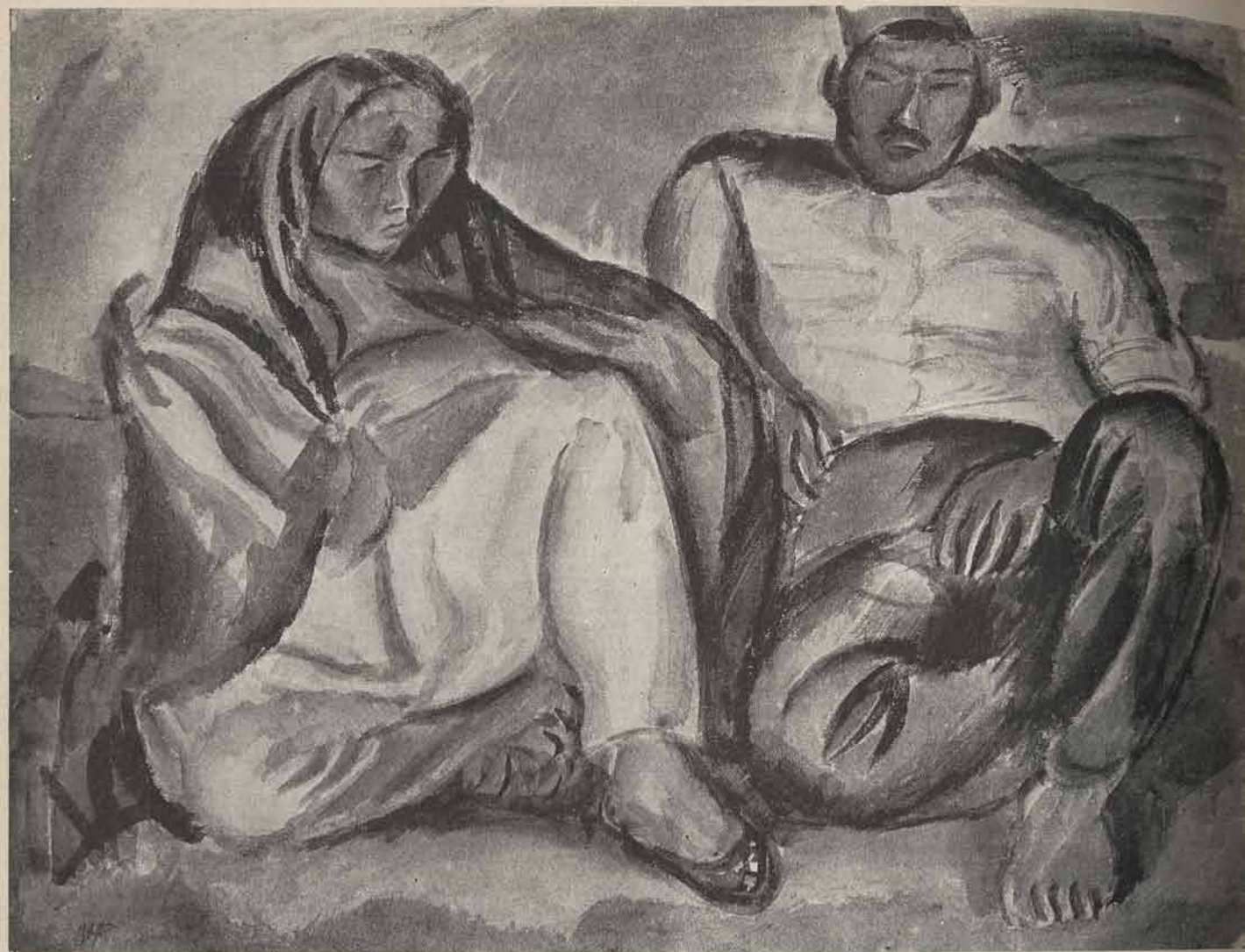

NUD

BALCIC

GÂNDIREA

TĂTARI (Acuarelă)

TĂTARI